

Profet eller samverkanspart?

Diakonala strategier i Svenska kyrkans nya storpastorat

Lena Sjöberg

UPPSALA UNIVERSITET

Teologiska institutionen

D-Uppsats i Kyrko- och missionsstudier 15 hp

Vt 2019

Handledare Ninna Edgardh

Examinator: Cecilia Wejryd

Innehåll

1.	Inledning.....	2
1.1	Introduktion	2
1.2	Forskningsöversikt	2
1.3	Syfte och frågeställning.....	5
1.4	Metod och material.....	5
1.5	Teori	7
1.6	Disposition	15
2.	Tematisk analys av pastoratens strategier	16
2.1	Källmaterialets karaktär och tillkomst	16
2.2	Diakoni som omsorg.....	19
2.3	Diakoni som röstbärare	20
2.4	Diakoni som välfärdsaktör	22
2.5	Diakoni som liturgisk gestaltning.....	25
2.6	Diakonens roll och mandat	26
2.7	Avgränsningar av diakoniuppdraget	29
3	Avslutning	33
3.1	Sammanfattning och slutsatser	33
3.2	Utvärdering av källor och metod.....	36
3.3	Slutord med förslag till fortsatt forskning.....	37
	Litteraturförteckning och källor	38
	Bilaga 1: Frågeguide	41

1. Inledning

1.1 Introduktion

Ingen församling i Svenska kyrkan kan bortse från diakoni, om den vill fortsätta vara församling. Diakoni ingår i församlingens grundläggande uppgift enligt Kyrkoordningen.¹ Det är dock inte reglerat vad som inräknas i diakoniuppdraget eller hur det bör utövas. För Svenska kyrkans gudstjänster finns en kyrkohandbok, för konfirmandarbetet finns nationella riktlinjer, men för diakoni finns inga ramar eller tvingande regler att förhålla sig till.

I förordet till *Ett biskopsbrev om diakoni* skriver Svenska kyrkans ärkebiskop Antje Jackelén:

Utsatthet har många ansikten. Vårt diakonala ansvarstagande omfattar enskilda möten liksom strategisk samhällsanalys, organisation av konkreta åtgärder liksom opinionsarbete... Behovet av kompetens för etiska och existentiella frågeställningar förblir fortsatt stort, liksom nödvändigheten att kontinuerligt hitta *långsiktigt hållbara former* för diakonalt arbete.²

Långsiktigt hållbara former för diakonalt arbete utgår från förståelser om vad diakoni är och bör vara. I min uppsats ämnar jag studera förståelser om diakoni som kommer till uttryck genom strategier för diakoni i tre s k storpastorat i Svenska kyrkan.³ Studien har sin hemvist i ämnet Kyrkovetenskap vilket har definieras som det teologiska studiet av kyrkor som just kyrkor, med dess ”ur ett inomvärldsligt perspektiv orimliga anspråk”⁴ på att vara en mänsklig gemenskap med ett gudagivet uppdrag. Utgångspunkten för studien är därmed ecklesiologisk. Svenska kyrkan som kyrka och organisation kan inte undgå att också påverkas av faktorer som har med makt, genus och samhället i stort att göra. Dessa faktorer har betydelse för vad som blir möjligt för diakoni och erbjuder därför perspektiv som är intressanta även i en kyrkovetenskaplig studie.

1.2 Forskningsöversikt

Det akademiska studiet av diakoni befinner sig i skärningspunkten mellan olika vetenskapliga discipliner. En litteraturgenomgång av svensk, med inslag av nordisk och europeisk, diakoniforskning strukturerar forskningen i tre kategorier; historisk forskning, flervetenskaplig/samhällsvetenskaplig forskning, samt systematisk/teologisk forskning och forskning om diakonatet.⁵ De studier jag vill föra dialog med tillhör de två senare

¹ Kyrkoordningen 2019, 2 kap 1 § slår fast att den grundläggande uppgiften för en församling är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission.

² Biskopsmötet 2015, s 5, min kursivering

³ Med storpastorat menas i detta arbete ett pastorat i Svenska kyrkan omfattande flera församlingar och ett stort antal invånare, vanligen en mellanstor stad eller kommun

⁴ Edgardh 2019, s 29, se även s 27 – 30 i samma arbete

⁵ Linde och Christiansson 2014, s 2

forskningskategorierna och handlar framför allt om förståelsen av det diakonala uppdraget och förutsättningar för diakonal utveckling i närvaro av välfärdsutmaningar av olika slag.

Vad gäller svensk diakoniteologisk forskning är professor Ninna Edgardhs aktuella bok *Diakonins kyrka. Teologi, kön och omsorgens utmattning* ett verk som förenar flera intressanta perspektiv. Den kyrkovetenskapliga forskargruppen vid Uppsala universitet har en empirisk inriktning och studerar kyrkliga praktiker som uttryck för teologi. Enligt Edgardh hör diakonins underordnade status samman med omsorg som kvinnligt kodad både i samhälle och kyrka. Hon beskriver hur olika ”traditionsspår” för diakoni skapat olika diakonala självförståelser som är verksamma samtidigt i Svenska kyrkan. Edgardh argumenterar att det behövs teologisk reflektion över diakonins praktik och varnar för en samhällsutveckling där den livsviktiga omsorgen utmattas.⁶

Vid VID Vitenskapelige høyskole i Norge studeras diakoni ur s k praxeologisk synvinkel, med vilket menas att syftet är att ge kunskapsunderlag till den diakonala praktiken.⁷ Professor Kjell Nordstokke, med bakgrund i Lutherska världsförbundet, bidrar med politisk/profetiska perspektiv i sin bok *Liberating diakonia* där diakoni beskrivs som ”a liberating practice in the world”.⁸ Nordstokke argumenterar att diakoni behöver frigöras från tolkningsmönster som gjort den till ett instrument för rådande ecklesiologiska och politiska strukturer. Ett nytt paradig för diakoni i vår tid bör ge uppdrag och befogenhet att agera profetiskt, ska peka på möjligheter och motverka mekanismer som skapar utanförskap.⁹ William T Cavanaugh's *Som om allting förvandlats. Ekologi, ekonomi och eukaristi* ger ett teologiskt perspektiv utanför den nordiska kontexten. Cavanaugh problematiserar den globala ekonomins livsåskådning och ser eukaristi som en motkraft.¹⁰

Som exempel på den flervetenskapliga/ samhällsvetenskapliga forskningen om diakoni vill jag lyfta fram rapporten *Diakonins strukturer*, vilken sammanfattar tre studier av Charlotte Engel och Elisabeth Christiansson utförda på uppdrag av Stockholms stift. Engel och Christiansson problematiserar bristen på samsyn kring diakonins uppdrag och menar att diakoner skuldbeläggs för problem som handlar om brist på styrning och strukturer; ett problem som Engel benämner ett ”diakonalt syndrom”.¹¹ I masteruppsatsen *Kyrkans visselblåsare*, visar Erik Lundström att brist på uppbackning är en orsak till att diakoner inte i högre grad agerar politiskt/profetiskt mot brister i samhället.¹² I sin doktorsavhandling *Kyrkans sociala arbete – för vem och varför* visade Charlotte Engel att församlingar inte levde upp till retoriken om diakoni som ett stöd för de mest utsatta i samhället.¹³ Elisabeth Christianssons och Helena Inghammars studie av hur diakoni definierades

⁶ Edgardh 2019, s 69 – 70, 182 - 189

⁷ Dietrich 2014, s 66 – 67

⁸ Nordstokke 2011, s 7

⁹ Nordstokke 2011, s 57

¹⁰ Cavanaugh 2016, s 99

¹¹ Christiansson och Engel 2017, s 32

¹² Lundström 2014, s 91

¹³ Engel 2008, s 245

och motiverades i församlingsinstruktioner är metodologiskt intressant för mitt ämne eftersom den i likhet med detta arbete baseras på en analys av församlingarnas styrdokument. Studien visade på stora skillnader, och det gick inte att dra några generella slutsatser om hur församlingar i Svenska kyrkan tolkar det diakonala uppdraget.¹⁴

En diakoniteologisk process pågår på nationell nivå i Svenska kyrkan, med flera publikationer på området, vissa mer forskningsinriktade och andra mer programmatiska. En befolkningsundersökning, publicerad i antologin *Välfärdsinsatser på religiös grund*, visade att det finns förtroende för Svenska kyrkan som välfärdsaktör.¹⁵ 2013 antog Kyrkostyrelsen en plattform för Svenska kyrkans roll i välfärden, enligt vilken tre roller identifieras; påverkansaktör, samarbetspart eller utförare av välfärdstjänster.¹⁶ 2014 kom biskopsbrevet *Uppdraget som diakon och präst*, och ett år senare *Ett biskopsbrev om diakoni*.¹⁷ Syftet med biskopsbrev är bland annat att peka ut en riktning för Svenska kyrkan varför de kan betraktas som teologiskt normativa dokument. Genom Kyrkokansliets processprojekt Diakoni och välfärd har en *Vägledning för diakoni* tagits fram, ett processverktyg för att stödja det fortsatta samtalet om diakoni i lokala församlingar.¹⁸ I en enkätundersökning bland kyrkoherdar och diakoner undersökte Miriam Hollmer hinder för att utveckla diakoni. De största hindren ansågs vara kompetensbrist och en hög arbetsbelastning.¹⁹

Svenska kyrkans teologiska forskningsprojekt *I vems tjänst?* har fortsatt utredningen av Svenska kyrkans roll i välfärdssamhället och i en rapport från 2016 visar Stig Linde att Svenska kyrkans församlingar vanligen hittat sin roll antingen i att kompensera för luckor i den offentliga välfärden, eller genom att stödja personer att få sina rättigheter tillgodosedda.²⁰ Svenska kyrkans omfattande engagemang under flyktingkrisen 2015 – 2016 har kartlagts i rapporten *En tid av möten*. Studien visar att engagemanget för nyanlända lett till en diakonal reflektion och en upplevelse att diakoni hamnar mer i centrum av församlingens liv.²¹

Sammanfattningsvis visar forskningsgenomgången att behovet av kunskap om kyrkans roll i ett förändrat välfärdsklimat ser ut att driva forskningen framåt. Studier av diakonins och diakoners förutsättningar visar på brist på samsyn om diakonins uppdrag. Det finns ett fåtal publikationer med diakoniteologisk inriktning utöver Svenska kyrkans egna. Min studie ger ett bidrag till detta praktisknära forskningsområde genom att studera förståelser av diakoni i stora pastorat.

¹⁴ Christiansson och Inghammar 2013, s 171

¹⁵ Bäckström 2014, s 57 - 58

¹⁶ Kyrkokansliet 2013c. I den kommande texten använder jag begreppet Välfärdsplattformen.

¹⁷ Biskopsmötet 2014a, Biskopsmötet 2015

¹⁸ Vägledning för diakoni 2018

¹⁹ Hollmer 2018, s 270

²⁰ Linde 2016, s 77 - 78

²¹ Hellqvist och Sandberg 2017, s 197 - 198

1.3 Syfte och frågeställning

Svenska kyrkan står mitt i en organisationsförändring. Sedan en rad år finns en tendens att församlingar slås ihop eller bildar pastorat, en anpassning till en krympande kyrklig ekonomi. En strukturell förändring med konsekvenser för många församlingar och pastorat ägde rum den 1 januari 2014, då en organisationsnivå, kyrklig samfällighet, helt togs bort. Församlingar som samarbetat i en kyrklig samfällighet ombildades istället till pastorat under en gemensam kyrkoherde, med följden att pastoraten blev större och betydligt färre.²²

När församlingar går samman i pastorat uppstår möjligheter att organisera den grundläggande uppgiften på nya sätt, t ex att centralisera huvudgudstjänsten till en av kyrkorna, eller samordna hanteringen av diakonala bistånd.²³ Diakoni som en dimension av den grundläggande uppgiften för ett pastorat är tämligen oreglerat område. Det är upp till varje pastorat att avgöra vilken diakoni som lämpar sig att bedriva pastoratsgemensamt²⁴ och hur detta arbete ska styras.

I min studie vill jag undersöka hur diakoniuppdraget tolkats i stora pastorat som bildats efter 2014. Jag är intresserad av att analysera hur diakoni beskrivs och motiveras i pastoratens styrdokument, vilka välfärds- eller samhällsutmaningar som lyfts fram, och hur diakonernas roll/er beskrivs. Genom analysen avser jag att besvara min övergripande forskningsfråga:

Vilka förståelser av diakonins och diakonens uppdrag uttrycks i diakonala strategier för tre av Svenska kyrkans storpastorat?

Styrdokumentens funktion är att styra inriktningen på det diakonala arbetet i pastoratet, att sätta mål och visa på vad som är viktigt. Att styra betyder också att sätta ramar, så att pastoratens församlingar får hjälp att prioritera. Därför är det även intressant att analysera hur det diakonala arbetet i pastoraten föreslås avgränsas. Detta leder till min andra forskningsfråga:

Vilka avgränsningar för diakonins och diakonens uppdrag uttrycks i de diakonala strategierna?

1.4 Metod och material

Jag besvarar min frågeställning med hjälp av en begränsad fallstudie byggd på kvalitativ metod, där jag analyserar styrdokument för diakoni hämtade från tre olika pastorat: Umeå pastorat, Västerås pastorat och Linköpings Domkyrkopastorat. Pastoraten nybildade s k storpastorat genom den organisationsförändring jag tidigare beskrivit och är bland de tio största pastoraten i landet med vardera mer än 100.000 invånare.

²² Kyrkokansliet 2013: *Enklare struktur för Svenska kyrkan*
<https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=767798> läst 20190427

²³ Kyrkkoordningen 2019, 57 kap 5§

²⁴ I detta arbete används begreppet pastoratsgemensam för verksamhet som organiseras och styrs på pastoratsnivå istället för i varje enskild församling i pastoratet

Källdokumenterna – två diakonipastorater och en slutrapport för diakonal strategi - har formell status som styrdokument genom att de är antagna av kyrkoråd, och de är offentliga handlingar. Titlarna är *Processgruppens förslag till strategi för diakoni* (Umeå),²⁵ *Diakonipastoral Västerås pastorat*,²⁶ samt *Diakonipastoral Linköpings Domkyrkopastorat*.²⁷

Valet att använda färdiga texter som material beror dels på behovet att avgränsa studien, dels på att jag undersöker ett fenomen som söker sin form, nämligen pastoratsgemensam diakoni. Jag har därför valt att arbeta med texter som beskriver hur den diakonala strategin såg ut vid den tidpunkt då beslut fattades.

Analysprocessen har bedrivits i tre steg:

1. En textanalys där innehållet i källdokumenterna strukturerats och systematiserats för att mejsla fram innehåll som är intressant för en teologisk analys. I detta steg har jag utgått från min frågeställning och förförståelse för att formulera ”smala” och inte så analytiska frågor till texten. Alla texter har mött samma frågeverktyg.²⁸ Resultatet har dokumenterats med hjälp av Excel, med ett kalkylark för varje text samt en matris med ett pastorat i varje kolumn, i syfte att ge överblick.
2. En process med abduktiv ansats, där jag utgående från textanalysen med hjälp av min förförståelse och diakoniteologisk litteratur konstruerat en analysmodell med sex teman passande för mitt material. Vissa teman var självklara utifrån min frågeställning och hur diakonibegreppet i allmänhet förstås, medan andra teman vuxit fram i arbetet med textmaterialet, utifrån tematik som blivit synlig – eller för det liturgiska temat, iögonfallande osynlig i kontrast till teologisk litteratur, vilket jag fann intressant. Modellen presenteras i avsnitt 1.5.2.
3. En tolkningsprocess där det som uttrycks i mitt material analyserats med hjälp av analysmodellen, tema för tema, i syfte att besvara mina forskningsfrågor. I analysarbetet har jag arbetat friare med textmaterialet och kompletterat textanalysens frågor med t ex sökningar på fri text eller nyckelord. I uppsatsens sista kapitel diskuteras den övergripande bild som träder fram.

Angående mitt eget perspektiv vill jag nämna att jag själv är diakon och har erfarenhet av hur diakonipastorater och liknande dokument fungerar som styrdokument. Jag har min tjänst som församlingsdiakon i ett av de undersökta pastoraterna, Linköpings Domkyrkopastorat, och med andra ord står jag närmare ett av pastoraterna än de övriga två. Jag ser min förförståelse som en stor resurs i analysarbetet men är medveten om att jag står nära källmaterialet – och närmast naturligtvis

²⁵ Umeå pastorat 2016

²⁶ Västerås pastorat 2018

²⁷ Linköpings Domkyrkopastorat 2017

²⁸ Se bilaga 1

texten från Linköpings domkyrkopastorat. Min studie syftar inte till att jämföra pastoraten, men jag kommenterar skillnader och likheter utifrån det perspektiv där jag står. Någon som står längre ifrån materialet kanske skulle göra andra iakttagelser.

1.5 Teori

I följande avsnitt presenteras den analysmodell med vars hjälp jag kommer att analysera mitt empiriska material. Modellens sex teman vill jag här utveckla och förankra i biskopsbrev och vetenskaplig litteratur. Inledningsvis introduceras begrepp som är viktiga för min analys.

1.5.1 Begreppsdefinitioner

Begreppet **diakoni**, på grekiska *diakonia*, är centralt för detta arbete. Ninna Edgardh problematiserar att begreppet diakoni kan syfta på helt olika saker, allt ifrån en enskild persons inre kallelse till yrkesmässig verksamhet bedriven av en kristet motiverad organisation. Begreppet har historiskt tolkats på olika sätt vilket också gett upphov till olika tolkningstraditioner.²⁹

I Nya testamentet förekommer diak-begreppen (*diakonia*, *diakonos*, *diakonein*) 98 gånger i skilda betydelser och sammanhang.³⁰ Efter reformationen kom begreppen att förstås som ett ödmjukt och kärleksfullt tjänande av medmänniskan, en traderad förståelse vars rötter Kari Latvus har spårat till dokument skrivna av reformatorerna Martin Luther och Jean Calvin.³¹ Diakonibegreppen fick en renässans i den från Tyskland inspirerade rörelse som under 1800-talets mitt spreds till Sverige, och ledde till bildandet av Svenska Diakoniss-sällskapet 1849.³² Förståelsen av diakonibegreppen som synonyma med ödmjukt tjänande har senare motbevisats av lingvisten och teologen John N Collins som visat att det grekiska ordet *diakonia* blivit felöversatt och snarare skulle förstås som att gå med bud eller utföra ett uppdrag, ett resultat som senare bekräftats i andra studier.³³

Collins studie har lett till en omfattande debatt och det finns en tilltagande konsensus om att det inte finns någon språklig koppling mellan diakoniordens ursprungliga grekiska betydelse och en kyrkligt gestaltad social omsorg. Det finns dock en lika stor konsensus om att kyrklig social omsorg, som är den vedertagna betydelsen av *diakonia* i den världsvida kyrkan idag, har en biblisk förankring.³⁴ Mats J Hansson påpekar att Collins inflytande i svensk diakonidebatt har sammanfallit med en nyorientering av diakonens uppdrag.³⁵

²⁹ Edgardh 2019, s 13 – 14, 133 - 134

³⁰ Blennberger och Hansson 2008, s 36

³¹ Collins 2014, s 11 - 12, se även Latvus 2017, s 31

³² Edgardh 2019, s 138

³³ Collins 2014, s 21 - 37

³⁴ Latvus 2017, s 75, 86

³⁵ Blennberger och Hansson 2008, s 40

I Svenska kyrkan finns ingen enhetlig definition av ordet diakoni och i samma församling kan olika diakoniförståelser leva parallellt. I mitt arbete förekommer begreppet diakoni i ett flertal betydelser eftersom mitt syfte är att analysera de olika diakoniförståelser som uttrycks i mitt material. Jag gör alltså ingen egen definition av begreppet. Jag använder dock bestämningen **pastoratsgemensam** diakoni när jag syftar på diakonala arbetsuppgifter eller verksamheter som förlagts centralt dvs på pastoratsnivå istället för i de olika församlingarna.

Diakon kallas den person som är vigd till diakonämbetet i den treledade vigningstjänsten i Svenska kyrkan (biskop, präst, diakon). Diakonens uppdrag ser olika ut i olika kyrkofamiljer. Svenska kyrkans diakonat har en inriktning som kallas karitativ.³⁶ Diakonens och prästens uppdrag ska ses som likvärdiga uttryck för evangeliet³⁷ men uppdragen har olika centrum; diakonens uppdrag har ”särskild inriktning på medmänsklig omsorg och socialt ansvarstagande.”³⁸ Idag krävs högskoleutbildning för att bli diakon, men eftersom både utbildningskrav och innebörden av vigningen har förändrats vid flera tillfällen kan diakoner som idag är yrkesverksamma i Svenska kyrkan ha olika vigning och fackutbildning.³⁹ Diakonalt arbete i församling kan även utföras av personer som inte är diakoner.

Med **diakonal strategi** menas i detta arbete en textmassa som beskriver mål, inriktning och utvecklingsplaner för det diakonala arbetet i ett pastorat. Strategin kan ingå som en del av församlingsinstruktionens pastorala program eller, som i min studie, vara ett separat dokument. Antagen av kyrkoråd är den ett styrdokument som kan förväntas påverka vilken diakoni som ska realiseras under kommande år. I mitt arbete antas att den diakonala strategi som beskrivs i mina källdokument uttrycker något av pastoratens förståelse av diakoni, dels explicit i texten, dels implicit genom mål, verksamheter eller problem som beskrivs.

Kyrka syftar på gestaltningen av församlingens uppdrag i ett lokalt pastorat/församling i Svenska kyrkan, om inte annat framgår av sammanhanget.

Storpastorat är ett pastorat i Svenska kyrkan omfattande flera församlingar och ett stort antal invånare, vanligen en mellanstor stad eller kommun.

1.5.2 *Analysmodell*

Diakonins terminologi vill gärna bli luddig och istället för definitioner bjuda på teologiskt bildspråk eller programförklaringar.⁴⁰ Ett första litteraturstudium lämnade mig med ett antal alternativa begreppsmodeller:

³⁶ Kyrkoordningen 2019, s 66

³⁷ Biskopsmötet 2014a, s 19

³⁸ Biskopsmötet 2015, s 42, 47

³⁹ Christansson och Engel 2017, s 34

⁴⁰ Blennberger & Hansson 2008, s 13

- Fyra ”traditionsspår” i förståelsen av diakoni vilka finns beskrivna i diakonivetenskaplig litteratur⁴¹
- Fyra dimensioner av diakoni och (minst) tre olika roller för diakonen som uttrycks i *Ett biskopsbrev om diakoni*⁴² vilka delvis, men inte helt, sammanfaller med de traditionsspår som nämns ovan
- Fyra roller för diakonen, enligt biskopsbrevet *Uppdraget som diakon och präst*⁴³ (dessa är inte identiska med beskrivningen av diakonens uppdrag i biskopsbrevet om diakoni)
- Två ”fokus” för diakonalt arbete enligt processverktyget *Vägledning för diakoni*⁴⁴
- Tre möjliga roller för kyrkan som välfärdsaktör enligt utredningen *Att färdas väl* och plattformen för Svenska kyrkans roll i välfärden⁴⁵

När jag jämförde begreppsmodellerna fann jag att olika begrepp eller uttryck – t ex röstbärare eller påverkansaktör – kunde beteckna samma eller liknande förståelser av diakoni eller diakonens uppdrag. Det förekom också att samma term – t ex välfärdsaktör – användes för att beteckna olika förståelser av diakoni eller diakonens uppdrag.

För att bringa reda i denna mångfald och kunna besvara frågeställningen för detta arbete har jag konstruerat en tolkningsmodell bestående av sex teman vilka jag i detta kapitel vill förankra teoretiskt:

1. **Diakoni som omsorg**, en förståelse av diakoni som betonas i *Ett biskopsbrev om diakoni* och *Vägledning för diakoni* och som uttrycker diakonens och församlingens uppdrag att visa medmänsklig kärlek och barmhärtighet i mötet med medmänniskor
2. **Diakoni som röstbärare**, en diakonisyn som finns som en gemensam nämnare i alla begreppsmodellerna och som innebär att protestera mot orättvisa maktförhållanden och ge röst åt människors utsatthet. Ibland används begreppet politisk/profetisk diakoni, i Välfärdsplattformen för Svenska kyrkan används begreppet ”påverkansaktör”. Jag väljer begreppet ”röstbärare”.
3. **Diakoni som välfärdsaktör** handlar om diakoni som söker samverka med samhället. Enligt Välfärdsplattformen kan kyrkan anta rollen som samarbetspart eller utförare av offentligt upphandlad välfärd.
4. **Diakoni som liturgisk gestaltning**. I biskopsbreven och mina övriga teologiska huvudkällor betonas vikten av att diakoni har förankring i gudstjänstlivet.

⁴¹ Edgardh 2019, s 182 - 184, se även Nordstokke 2011, s 17 - 19

⁴² Biskopsmötet 2015

⁴³ Biskopsmötet 2014a

⁴⁴ Vägledning för diakoni 2018

⁴⁵ Kyrkokansliet 2013a, 2013c

5. **Diakonens roll och mandat.** Diakoni är hela församlingens uppdrag men diakonen har en särskild roll (eller flera). Vilken uttolkning och vilket mandat diakonrollen får har stor betydelse för möjligheten att leda och utveckla diakoni.
6. **Avgränsningar av diakoniuppdraget** analyseras avslutningsvis i syfte att besvara min andra forskningsfråga.

1.5.3 *Diakoni som omsorg*

Diakoni är kyrkans omsorg om medmänniskan och skapelsen [---] Det handlar om att genom delaktighet, med respekt och i ömsesidig solidaritet möta människor i utsatta livssituationer. Grunden för arbetet är Guds kärlek, som den möter oss i Jesus Kristus. ⁴⁶

Ordet ”omsorg” är starkt förknippat med diakoni, och begreppet ”karitativ”, som definierar Svenska kyrkans diakonat, betyder just vårdande.⁴⁷ När människor i utsatta livssituationer söker församlingens stöd ska ett speciellt förhållningssätt råda, präglad av öppenhet, medmänsklighet och respekt. Enligt *Ett biskopsbrev om diakoni* är ”[o]msorgen om medmänniskor i utsatthet [...] av så avgörande betydelse att vi förstår att det är i dem som vi möter Kristus.”⁴⁸ Diakonen ska vara ”ett barmhärtighetens tecken” och uppsöka och hjälpa den som lider nöd.⁴⁹

Betoningen på den individuella omsorgen som kännetecknande för diakoni har historiska rötter, men också ett samband med den ansvarsfördelning mellan samhället och kyrkan som växte fram under 1900-talet.⁵⁰ Kyrkan ansvarade för den religiösa sfären, och dess uppgift i välfärden var framför allt själavård.⁵¹ Enligt Anders Bäckström var denna diakoniförståelse vanlig så sent som på 1990-talet.⁵²

Idag är samtal, hembesök och gruppinsatser som ger tröst och stöd till den som befinner sig i en svår livssituation, t ex sörjande, vanliga uttryck för diakonins omsorgsdimension. Den kan även ta sig uttryck i verksamheter vars syfte är att bryta isolering och bygga relationer. Omsorg kan också komma till uttryck genom konkret hjälp i form av en matkasse, kläder eller ekonomiska bistånd - vanligt förekommande diakonala insatser.⁵³

Omfattningen och betydelsen av diakonins omsorgsdimension gör den väsentlig för mitt arbete. Ninna Edgardh problematiserar att omsorg, något som alla människor är beroende av, har en underordnad ställning i samhället och även i kyrkor. I studier av kyrkans roll i välfärden har Edgardh visat på mönster av helt skilda kyrkliga praktiker för kvinnor och män, där formell makt, hierarki

⁴⁶ Svenska kyrkans hemsida, sökord diakoni <https://www.svenskakyrkan.se/diakoni> läst 20190218

⁴⁷ Edgardh 2019, s 129 samt not 10 på samma sida

⁴⁸ Biskopsmötet 2015, s 21, 31 - 32

⁴⁹ Biskopsmötet 2014a, s 33

⁵⁰ Edgardh 2019, s 134, 138 - 140

⁵¹ Blennheimer och Hansson 2008, s 140 - 141

⁵² Bäckström 2009, s 43

⁵³ Edgardh 2019, s 146 - 147

och teologi tillhör det ena könet medan vardagens många omsorger tillhör det andra. Edgardh menar att omsorgs kyrkan, som hon kallar **diakonins kyrka** har osynliggjorts. Samtidigt är det diakonins kyrka som i vardagen utför den omsorg som ”är” kyrkan, och som upprätthåller det stora förtroendet för kyrkan från allmänheten i många länder, inte minst i Sverige.⁵⁴

1.5.4 Diakoni som röstbärare

Diakoni ska inte bara visa omsorg om den enskilde utan också vara en kraft för förändring av livsvillkor som skapar utsatthet. I ekumeniska sammanhang förekommer att diakoni beskrivs som ett Guds instrument för att bygga inklusiva och rättvisa samhällen.⁵⁵ I Kyrkornas världsråds missionsdokument *Tillsammans för livet* kommuniceras en ”mission från marginalerna” och kyrkor kallas att förändra orättfärdiga strukturer.⁵⁶ Diakonins profetiska dimension knyter enligt Kjell Nordstokke ihop kyrkans identitet med dess sociala engagemang.⁵⁷

I *Ett biskopsbrev om diakoni* uttrycks röstbärardimensionen i mer försiktiga ordalag. Den politisk/profetiska uppgiften bör enligt biskoparna finnas med i församlingens strategi men ska utföras ”med urskiljning och eftertanke” genom att delta i samhällsdebatten, visa på alternativ eller vägleda så att människor hittar vägen till den välfärd de har rätt till. Protesten mot orättvisor beskrivs dock som ett av diakonins spår. Biskoparna betonar vår ömsesidiga bräcklighet och vikten av medvetenhet om ojämlika maktförhållanden. Församlingarna uppmanas att lyssna till människor ”i marginalen” och ge dem röst.⁵⁸

I sin masteruppsats *Kyrkans visseblåsare* visar Erik Lundström att diakoner är positiva till sitt profetiska uppdrag, men att det krävs stöd från arbetsledning för att kunna utföra det. Det profetiska uppdraget kan innebära att gå emot den egna organisationen som inte alltid prioriterar det profetiska arbetet. Det krävs mod, aktiv uppbackning och ibland stöd att sätta gränser.⁵⁹ Hypotetiskt skulle det kunna finnas bättre möjligheter till ett sådant stöd i ett större pastorat än i en mindre församling, vilket gör det intressant för min studie att undersöka hur röstbärardimensionen av diakoni kommer till uttryck i storpastoratens strategier.

1.5.5 Diakoni som välfärdsaktör

Sedan millennieskiftet är Svenska kyrkan inte bunden av forna tiders ansvarsfördelning mellan kyrka och stat, utan fri att själv agera som välfärdsaktör i konkurrens eller samarbete med andra

⁵⁴ Edgardh 2019, s 18 – 22, 147 - 149

⁵⁵ Dietrich 2014, s 108, 110

⁵⁶ Sveriges kristna råd och Svenska missionsrådet 2016, s 20 - 21

⁵⁷ Nordstokke 2011, s 18 - 19

⁵⁸ Biskopsmötet 2015, s 24, 36, 41, 67

⁵⁹ Lundström 2014, s 91 - 92

organisationer. På en sekulariserad omsorgsmarknad kan diakoni ses som en professionaliserad praktik med en kristen särart som ger mervärde, men inte får vara för starkt betonad.⁶⁰

Ett biskopsbrev om diakoni betonar att diakoni ska utformas i dialog med lokalsamhället. Församlingen kan ta på sig välfärdsuppdrag, antingen som utförare eller som samarbetspart, så länge uppdragen har anknytning till församlingens grundläggande uppgift.⁶¹ Rollen som samarbetspart innebär, enligt *Vägledning för diakoni*, att kyrkan och samhället ser varandra som partners, samråder och samarbetar genom att t ex dela information eller gemensamt finansiera verksamheter.⁶²

Allmänhetens höga förtroende för Svenska kyrkan som välfärdsaktör⁶³ har också en baksida. Ninna Edgardh problematiserar att diakoni kan få rollen som livboj för en kyrka som tappar flytkraft på andra områden, och argumenterar att diakoni behöver vara teologiskt förankrad och förstås som en del i kyrkans hela uppdrag.⁶⁴ Kjell Nordstokke problematiserar att diakonirörelsen, som till stor del av frigjorts från sin stämpel av underdånigt tjänande, riskerar att tillfångatas på nytt av marknadskrafter.⁶⁵

När diakoni tar rollen som aktör i välfärden skulle det kunna innebära en försvagning av dess röstbärandefunktion. Det gör det väsentligt för min studie att undersöka pastoratens strategiska position och eventuella teologiska argument för den roll man väljer att anta i välfärden.

1.5.6 Diakoni som liturgisk gestaltning

Att diakoni ska genomsyra församlingens hela liv betyder också, enligt *Ett biskopsbrev för diakoni*, att den har en plats i gudstjänsten. Diakonins liturgiska gestaltning beskrivs som en dubbelriktad rörelse, in mot församlingen och ut på samhällsarenan. Människors nöd bärs fram i förbön och i nattvardens liturgi, på olika sätt utifrån lokala traditioner, och från mötet med Gud sänds församlingen ut att möta medmänniskorna.⁶⁶

Enligt Edgardh har diakoni och liturgi ”en relation med förhinder”.⁶⁷ Hon argumenterar att diakonins plats i liturgin är viktig för att motverka dess underordning och höja dess status som teologisk praktik. Edgardh betonar gudstjänstens och diakonins gemensamma grund i dopet och lyfter fram gemensamma drag, så som delande av måltid och livsfrågor följt av en sändning att göra diakonins gärningar.⁶⁸ Den amerikanske teologen William T Cavanaugh beskriver den globala

⁶⁰ Edgardh 2019, 152 - 154, se även Bäckström 2014, s 57 - 58

⁶¹ Biskopsmötet 2015, s 32, 35 - 38

⁶² *Vägledning för diakoni i Svenska kyrkan* 2018, s 21

⁶³ Bäckström 2014, s 57 - 58, 79

⁶⁴ Edgardh 2019, s 156 - 157, 188 - 189

⁶⁵ Nordstokke 2011, s 61 - 62

⁶⁶ Biskopsmötet 2015, s 31, 49 - 50

⁶⁷ Edgardh 2009, s 63

⁶⁸ Edgardh 2019, s 169 - 174, 245

ekonomin som någon sorts livsåskådning där allas behov inte kan mättas, och ställer mot detta eukaristins berättelse om överflöd.⁶⁹

Organisationer som arbetar med utveckling bör enligt Kjell Nordstokke ta vara på icke-materiella tillgångar, som t ex riter, som verkliga resurser.⁷⁰ Genom liturgi kan diakoni binda samman centrum med periferi.⁷¹ Hur diakonins liturgiska dimension behandlas i pastoratens styrdokument skulle kunna tolkas som markörer för dess status som teologisk praktik.

1.5.7 Diakonens roll och mandat

När diakoni omväxlande förstås som omsorg, politisk protest, aktör på en omsorgsmarknad eller som liturgisk praktik får det konsekvenser för synen på diakonens uppdrag. En diakon i Svenska kyrkan förväntas ha många olika kompetenser och förkroppsliga många olika roller. Enligt *Ett biskopsbrev om diakoni* ska diakoner vara ”barmhärtighetens tecken” som visar på Gudsrikets verklighet och står upp för rättvisa och delaktighet åt alla. Diakoner ska också vara möjliggörare som rustar och inspirerar församlingarna till handlingsberedskap och diakonala förhållningssätt. Kontinuerlig omvärldsbevakning, verksamhets- och kompetensutveckling ingår också i diakonens uppdrag.⁷²

I biskopsbrevet *Uppdraget som diakon och präst* beskrivs diakonens roll som ett ”karitativt omsorgs- och ledaruppdrag” som ska synas i det offentliga rummet. Att vara diakon beskrivs som en livshållning snarare än en befattning. Fyra specifika roller beskrivs: Röstbärare, ledare, själavårdare och undervisare.⁷³ Uppdraget som röstbärare hör samman med den profetiska dimension av diakoni som jag tidigare beskrivit. Diakonen ska kämpa för människors värde och rättigheter, protestera mot kränkningar och på olika sätt agera mot strukturer som förhindrar ett gott och värdigt liv. Diakonens roll som själavårdare motsvarar prästens, med undantag av de skillnader i tystnadsplikt som regleras i Kyrkoordningen. Som undervisare ska diakonen se människors potential och undervisa om tro ur ett diakonalt perspektiv. I rollen som ledare ska diakonen rusta församlingen, leda dess diakonala arbete, och hålla samman perspektiven struktur, grupp och individ. Till ledaransvaret hör även att föra in den diakonala dimensionen i gudstjänsten och medverka till att den kommer till uttryck.⁷⁴

Uppdraget som diakon och präst definierar uppdragen som likvärdiga men texten uttrycker en underförstådd hierarki där prästens uppdrag är överordnat diakonens. Ett exempel är beskrivningen av prästens och diakonens ledarroller där prästens innehåller text om eventuellt arbetsledarskap medan diakonen beskrivs som ”diakonal” ledare. Där prästen kallas lärare beskrivs

⁶⁹ Cavanaugh 2016, s 88, 92 – 95, 99

⁷⁰ Dietrich 2014, s 220

⁷¹ Nordstokke 2011, s 88

⁷² Biskopsmötet 2015, s 34, 42, 46, 49, 70

⁷³ Biskopsmötet 2014a, s 34 - 36

⁷⁴ Biskopsmötet 2014a, s 36 - 42

diakonen som undervisare.⁷⁵ Det hierarkiska förhållandet mellan uppdragen blir även synligt genom skillnader i lön och möjlighet till avancemang.⁷⁶ Edgardh har visat att diakonämbetet fortfarande betraktas som underordnat och att detta kan hänga samman med omsorg som kvinnligt kodad.⁷⁷

Diakonämbetets underordning är en faktor som kan antas påverka möjligheten för diakonen att ta det ledaransvar som biskopsbrevet skriver om. Miriam Hollmers undersökning ”Hinder för diakonal utveckling i församling” visar att oklara förväntningar på diakonen och brist på mandat är begränsande faktorer för strategisk utveckling av diakoni.⁷⁸ Hur diakonens roll/er och mandat definierats i de diakonstrategiska dokumenten i min studie skulle kunna indikera möjligheter och hinder i det pastoratsgemensamma arbetet.

1.5.8 Avgränsningar av diakoniuppdraget

Tidigare i detta kapitel har jag med stöd av litteraturen visat att det finns höga och delvis motstridiga förväntningar på diakoni och diakoner. *Ett biskopsbrev om diakoni* argumenterar att diakoni måste utvecklas och situationsanpassas, och varnar för att personal annars kan slitas ned av övermäktiga hjälpbehov.⁷⁹ Biskopsbrevet ger dock inte några förslag till hur det diakonala uppdraget kan avgränsas.

Engels och Christianssons studie i Stockholms stift visade att brist på diakoner skapar svårigheter för Svenska kyrkan att tillgodose behovet av kvalificerat stöd till människor som söker hjälp i en utsatt livssituation. Orimliga förväntningar, brist på möjligheter att påverka och dålig kunskap om diakoni hos ledningen beskrivs som förklaringar till att diakoner lämnar yrket. Enligt församlingars hemsidor förväntas diakoner kunna ta emot alla typer av problem utan reservationer.⁸⁰ När strukturella problem som handlar om ledning och utbildning inte hanteras uppstår ett fenomen som Charlotte Engel kallar ”diakonalt syndrom”: att problem som borde åtgärdas på en strukturell nivå överförs och riskerar att drabba enskilda diakoner som skuld. Engel argumenterar att kyrkan bör reflektera över vilka diakonala verksamheter i vilken sorts livssituationer som blir rimliga att erbjuda i framtiden.⁸¹

Ninna Edgardh problematiserar en pågående utmattning av hela omsorgssektorn beroende på att produktion och konsumtion ges företräde framför reproduktion och återhämtning.⁸² I sin forskning om kyrkor och välfärd har hon visat att kyrkors omsorgsarbete, på samma sätt som samhällets, i huvudsak bärs av kvinnor. För att kunna synliggöra och bemöta den underordning av

⁷⁵ Biskopsmötet 2014a, s 24, 28 – 29, 31, 37 – 38, 41

⁷⁶ Svenska kyrkans lönestatistik <https://www.svenskakyrkan.se/arbetsgivare/lonestatistik-2018> läst 20190428

⁷⁷ Edgardh 2019, s126, 158 - 159, 174 – 181

⁷⁸ Hollmer 2018, s 270 - 271

⁷⁹ Biskopsmötet 2015, sid 44

⁸⁰ Christiansson och Engel 2017, s 13, 30 - 32

⁸¹ Christiansson och Engel 2017, s 27, 30, 32, 34, se även Edgardh 2019, s 185 - 188

⁸² Edgardh 2019, s 69 – 70, 239

omsorg som finns i kyrkor är det, enligt Edgardh, viktigt att se den roll som teologin spelar. Teologi är inte neutral, den påverkas av konstruktioner av kön, och riskerar att reproducera mönster av underordning och osynliggörande.⁸³

Av Edgardhs argumentation drar jag slutsatsen att avgränsningen av diakoniuppdraget, eller bristen därpå, kan förstås som en teologisk fråga, och att diakoniuppdragets gränslöshet också kan kopplas till en större samhällstrend där omsorgen utmattas. Av Engels och Christianssons rapport att döma så är diakoni i riskzonen för en motsvarande utmattning som välfärden i övrigt, vilket kan påverka Svenska kyrkans möjlighet att leva upp till allmänhetens förväntningar. I detta dilemma ger biskopsbrevet inte någon vägledning vilket gör frågan om strategisk gränssättning för diakoniuppdraget än mer intressant att studera.

1.6 Disposition

I detta kapitel har jag presenterat mitt forskningsupplägg, definierat centrala begrepp samt introducerat min analysmodell bestående av sex teman, vilka har förankrats i biskopsbreven och vetenskaplig litteratur.

I kapitel 2 kommer jag, tema för tema, att redogöra för analysen av de förståelser av diakoni och diakonat som kommer till uttryck i de diakonistrategiska dokument som utgör mitt källmaterial.

I kapitel 3 utvärderar jag min forskningsmetod, sammanfattar och drar slutsatser av mitt analysresultat samt ger förslag till fortsatt forskning

⁸³ Edgardh 2019 s 25, 53, 104, 214 – 216, 218, 227 - 228

2. Tematisk analys av pastoratens strategier

2.1 Källmaterialets karaktär och tillkomst

De tre pastorat som ingår i min studie - Umeå pastorat, Linköpings Domkyrkopastorat och Västerås pastorat - har oberoende av varandra under ungefär samma tid, mellan åren 2015 och 2017, bedrivit varsin utredning kring diakoni på en strategisk och pastoratsövergripande nivå, vilka resulterat i de dokument jag nu ska analysera.

I alla tre pastoraten har utredningsuppdraget för diakoni kommit till som en följd av nya församlingsinstruktioner i samband med organisationsförändringarna 2014.⁸⁴ I övrigt skiljer sig uppdragen åt. I Umeå pastorat omfattade utredningsuppdraget all diakoni, och att ge förslag till ny organisation. I Linköpings Domkyrkopastorat fanns redan ett pastoratsgemensamt Diakonicentrum varför organisationsfrågan inte alls ingick i uppdraget. I Västerås hade ett metodarbete bedrivits några år tidigare vilket enligt direktiven skulle tas tillvara. Det finns även skillnader i hur utredningsprocesserna bedrivits och vilka roller som medverkat. Härav följer att strategidokumenterna är mycket olika varandra, både vad gäller form, innehåll och sidantal.

Vad gäller materialets karaktär förekommer ”programförklaringar” och teologiskt bildspråk av liknande slag som i *Ett biskopsbrev om diakoni*.⁸⁵ I Umeå beskrivs diakoni som ”livsansvar i världen med Gud som grund” och en formulering mer eller mindre ordagrant hämtad från Svenska kyrkans hemsida: ”Grunden för diakonin är Guds kärlek, som den möter oss i Jesus Kristus”.⁸⁶ I Västerås diakonipastoral betonas att diakoni ska vara ”en röst i kyrka och samhälle” som ska ”möjliggöra gemenskap och bryta människors utsatthet”.⁸⁷ Linköpings diakonipastoral beskriver diakoni som ”ett glädjebud om upprättelse” och att ”i handling förkunna Guds kärlek och utsägligt stora nåd”.⁸⁸ Diakonens vigningslöften att ”vara ett barmhärtighetens tecken” och ”stå på de förtrycktas sida” citeras i texterna från Umeå och Linköping.⁸⁹

Bakom retoriken finns i alla tre dokumenten problembeskrivningar, förändringsmål och förslag på utveckling av diakoni. Angelägna samhällsutmaningar sätts på diakonins agenda. I detta kapitel kommer jag att analysera hur detta kan förstås utifrån min analysmodell men först vill jag presentera huvuddragen i de tre pastoratens diakonala strategier.

⁸⁴ Se kapitel 1.3 i detta arbete

⁸⁵ Biskopsmötet 2015, s 8 - 9, 12, 25, 39 m fl

⁸⁶ Umeå pastorat 2016, s 6, jämför Svenska kyrkans hemsida <https://www.svenskakyrkan.se/diakoni> läst 20190218

⁸⁷ Västerås pastorat 2018, s 2

⁸⁸ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, bil 1 s 3

⁸⁹ Biskopsmötet 2014, s 33, jämför Linköpings Domkyrkopastorat 2017, bil 1 s 1, Umeå pastorat 2016, s 1

2.1.1 Umeå Pastorats diakonala strategi

Rapporten problematiserar en ökande främlingsfientlighet jämte den ekonomiska utsattheten hos människor som inte har medborgarskap i Sverige. Befolkningsprognoser visade att Umeå kommun de närmaste åren förväntas få en kraftig ökning av antalet barn/unga och äldre över 65 år.⁹⁰ Olika diakonisyner processades under utredningens gång och ledde fram till formuleringen, att diakoni i Umeå pastorat ska ses som livsansvar med Gud som grund.⁹¹

Församlingarnas omfattande diakonala arbete med över 180 olika verksamheter grupperades i två huvudområden: gemenskapande⁹² verksamheter respektive insatser för målgrupper i särskilt utsatta situationer.⁹³ Ett uttalat mål, som det fanns stor uppslutning kring i församlingarna, var att insatser för särskilt utsatta målgrupper skulle öka. Resurser för detta föreslogs tillskapas genom att ge ideella medarbetare ett större ansvar för gemenskapande verksamheter.⁹⁴ Insatserna för särskilt utsatta målgrupper föreslogs organiseras i sju sk ”spår”:

- Flyktingar/EU-migranter och papperslösa
- Barn/unga i utsatthet
- Missbruk
- Ohälsa (långtidsarbetslösa/sjukskrivna/psykisk ohälsa)
- Ekonomisk utsatthet
- Internationell diakoni och hållbarhet
- Ofrivillig ensamhet

Av dessa föreslog utredningen att insatser för ofrivilligt ensamma skulle förbli ett ansvar för de lokala församlingarna medan övriga insatser för särskilda målgrupper skulle bedrivas pastoratsgemensamt med en utsedd ledare för varje spår. Vidare föreslog utredningsgruppen att en ny diakonistrategitjänst skulle skapas, med ansvar för att samordna och leda det diakonala utvecklingsarbetet på pastoratsnivå.⁹⁵

2.1.2 Linköpings Domkyrkopastorats diakonala strategi

Diakonipastoralen omfattar den pastoratsgemensamma delen av diakoniarbetet.⁹⁶ En utmaning som lyfts fram i dokumentet är den ökande segregationen i Linköping. Förutom stora skillnader

⁹⁰ Umeå pastorat 2016, s 3 – 4, 6

⁹¹ Umeå pastorat 2016, s 6

⁹² ”Gemenskapande” är ett diakonalt ny-ord som betecknar verksamheter vars syfte är att bygga gemenskap

⁹³ Umeå pastorat 2016, s 4 - 6

⁹⁴ Umeå pastorat 2016, sid 1, 9, 12

⁹⁵ Umeå pastorat 2016, sid 8 - 10

⁹⁶ Ansvarsfördelningen mellan pastorat och församlingar i Linköpings Domkyrkopastorat beskrivs inte i diakonipastoralen. När det behövs för att tydliggöra hur diakoniarbetet i Linköping organiserats kommer jag därför att referera till en artikel av Linköpings Diakonicentrums föreståndare Anna Ramén: *Specialisering till församlingarnas tjänst*, Svensk kyrkotidning 2017/9, s 257 – 258

mellan bostadsområden beroende på etniska och socioekonomiska faktorer, lyfter pastoralen fram segregrande faktorer som har med ålder och hälsa att göra.⁹⁷ Diakonipastoralen problematiserar att det även finns inomkyrklig ”segregation” mellan pastoratets församlingar. Intervjuer med församlingsherdar och diakoner visade att det saknas en gemensam och tydlig bild av vad diakoni är, vilket enligt rapporten skapat otydlighet kring diakonernas uppdrag, och svårigheter att kommunicera diakoni både internt i pastoratet och ut mot samhället. Pastoratsgemensamt utvecklingsarbete kring diakonisyn och rutiner för utvärdering av diakonala insatser är två av förslagen i pastoralen.⁹⁸

I arbetet mot segregation föreslås att ta fram gemensamma strategier i samarbete med samhällets aktörer, och att tillsätta en arbetsgrupp för att på ett tidigt stadium identifiera diakonala utmaningar i bostadsförtätningar och nya bostadsområden. Metodutveckling föreslås inom ett flertal områden – ofrivillig ensamhet, arbetet med ensamkommande flyktingbarn och inte minst ungas psykiska ohälsa och suicidrisk. Arbetet med barns rätt till andlighet och existentiell trygghet nämns som ett utvecklingsområde. Pastoratet vill också arbeta strategiskt med politisk/profetisk diakoni angående den relativa och absoluta fattigdomen i Linköping.⁹⁹

2.1.3 Västerås pastorats diakonala strategi

Diakonipastoralen beskriver en samhällssituation med ökande krav på individen vilket enligt rapporten leder till ökande hjälpbehov. En omvärldsanalys visade på stora skillnader mellan olika bostadsområden. Intervjuer med samhällets aktörer lyfte fram utanförskap och utsatthet med ekonomiska klyftor, integrationsfrågor och ensamhet som viktiga samhällsutmaningar.¹⁰⁰

Ett av huvudförslagen i diakonipastoralen är att inrätta ett Diakonalt centrum där arbetet med olika bistånd till enskilda samordnas till pastoratsnivå. Vinsterna med att centralisera detta arbete sades bli en ökad trygghet för personal genom minskat ensamarbete och en effektivare hantering t ex genom tillvaratagande av matsvinn från butiker och överskott av kläder som då kan komma behövande till del.¹⁰¹ Arbetet i Diakonalt centrum föreslogs ledas av en diakonistrateg, en ny befattning vilken också skulle samordna och leda pastoratets diakonala utvecklingsarbete. I övrigt föreslås Diakonalt centrum bemannas genom diakonresurser från pastoratets församlingar, och genom insatser från volontärer.¹⁰²

Det andra huvudförslaget är att i hela pastoratet implementera en diakonal metod vilken utvecklats ett par år tidigare i samarbete med Västerås Stadsmission. Metoden, kallad Hela vägen, syftar till att skapa struktur i arbetet med personer som har en multipel problemsituation. Målet är

⁹⁷ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 1, 6

⁹⁸ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 2, 4, bilaga 3 s 1

⁹⁹ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 2 - 4

¹⁰⁰ Västerås pastorat 2018, s 6 – 7, 13

¹⁰¹ Västerås pastorat 2018, s 18

¹⁰² Västerås pastorat 2018, s 15, 18 - 19

att deltagaren i programmet ska uppnå en förbättrad livskvalitet på ett eller flera områden med hjälp av metodens fyra steg: kartläggning, handlingsplan, samverkan med andra aktörer samt att stärka det sociala skyddsnetet med hjälp av församlingen som resurs.¹⁰³ I förslagen fanns också uppdraget att ta fram gemensamma arbetssätt och en kommunikationsplan för diakoni vilkens syfte är att tydliggöra och synliggöra diakoni i samhället.¹⁰⁴

2.2 Diakoni som omsorg

Utgångspunkten är varje människas unika, okränkbara värde och egenmakt. I vår helhetssyn på människan är andligheten en självklar del.¹⁰⁵

Pastoratens texter uttrycker en hög ambition att genom diakoni visa omsorg om människor i utsatta livssituationer. Omsorgsperspektivet kommer till uttryck genom verksamheter, metoder och förhållningssätt.

Västerås pastorat beskriver en samhällssituation där utsatthet och utanförskap växer, med ekonomiska klyftor, integrationsproblem och ensamhet som följd. Pastoratet vill möta utmaningarna genom ökad synlighet, samverkan och insatser som bygger gemenskap.¹⁰⁶ Inventeringen av verksamheten visar på en stor mängd omsorgsinsatser som vänder sig både till enskilda och grupper. Mötesplatser för olika åldersgrupper ska förebygga social isolering, och pastoratet vill skapa fler besöksgrupper.¹⁰⁷ Ett av diakonipastoralens huvudförslag är, som tidigare nämnts, att inrätta ett Diakonalt centrum som är tänkt att fungera som en öppen och inbjudande mötesplats där volontärer kan bidra. Ekonomiska bistånd, mat- och kläudtdelning föreslås centraliseras till Diakonalt centrum istället för att organiseras i varje församling. Det fokus på stärkt livskvalitet som är en bärande tanke i den diakonala metoden Hela vägen tolkar jag som ett uttryck för omsorg om personer som faller ”mellan stolarna” i samhället.¹⁰⁸

Umeå pastorat har delat in sin diakonala verksamhet i två huvudområden, s k gemenskapande insatser och insatser för särskilda målgrupper. Omsorgsdimensionen kommer till uttryck i båda områdena. Förmågan att bygga och vårda relationer beskrivs som det kanske allra viktigaste verktyget i diakonens arbete.¹⁰⁹ Barn och unga i utsatthet lyfts fram som en särskilt utsatt grupp för vilken diakonala insatser sades ha saknats i pastoratet. Omvärldsanalysen synliggjorde även gruppen långtidsarbetslösa personer med långvarig ohälsa, en grupp som beskrevs vara i stort behov av stöd och nätverk. Det pastoratsgemensamma ”spåret” med inriktning mot missbruk ska utformas i

¹⁰³ Västerås pastorat 2018, s 15 – 16 samt bilaga 2, se även Ann Löfqvists artikel *Diakonal metodutveckling i Västerås*. Svensk kyrkotidning 2016/3 s 103 - 107

¹⁰⁴ Västerås pastorat 2018, s 18, 21

¹⁰⁵ Umeå pastorat 2016, s 6

¹⁰⁶ Västerås pastorat 2018, s 13

¹⁰⁷ Västerås pastorat 2018, s 4 - 6

¹⁰⁸ Västerås pastorat 2018, s 15, 17

¹⁰⁹ Umeå pastorat 2016, s 2, 6, 15

samarbete med föreningen Öppen Gemenskap som är en fristående organisation med historisk koppling till Svenska kyrkan i Umeå.¹¹⁰

Linköpings Domkyrkopastorat har tidigare beslutat att inte centralisera ekonomiskt stöd och psykosocial omsorg, även vad gäller särskilda målgrupper, till pastoratsnivån. Istället vill pastoratet använda församlingens styrka att förutom konkret hjälp också kunna erbjuda gemenskap och sammanhang.¹¹¹ Diakonipastoralen beskriver att psykisk ohälsa är vanligt bland människor som söker hjälp eller vistas i kyrkans lokaler, och den psykiska ohälsan bland ungdomar lyfts särskilt fram. Prioriterade mål är att utveckla det suicidförebyggande arbetet bland unga samt att utveckla metoder för att bryta ofrivillig ensamhet i olika åldersgrupper.¹¹²

Sammanfattningsvis uttrycker dokumenten ett omsorgsperspektiv som kommer till uttryck både genom bemötande och professionaliserade arbetsätt. Diakonala verksamheter med s k gemenskapande inriktning föreslås i alla pastoraten tillhöra den lokala församlingens ansvarsområde, och uttryck finns, särskilt i Umeå, för att omfattningen av sådana insatser behöver minska för att möjliggöra ett ökat arbete med särskilt utsatta målgrupper. Umeå och Västerås vill stärka de ideella medarbetarnas roll. Bistånd som utdelning av mat, kläder och ekonomiska bidrag föreslås centraliseras till pastoratsnivån i Västerås och Umeå medan Linköping i en tidigare omorganisation valt att behålla ansvaret lokalt. Ofrivillig ensamhet och psykisk ohälsa lyfts upp som samhällsproblem vilket Linköping och Umeå vill möta med pastoratsgemensamma satsningar som dock inte specificeras i dokumenten.

2.3 Diakoni som röstbärare

Vill kyrkan framstå som trovärdig fungerar det inte i längden att enbart peka på det som inte fungerar i samhället. Kyrkan måste också fundera på hur man använder sin kompetens och sina övriga resurser på mest effektiva sätt för att både visa och arbeta fram tydliga alternativ.¹¹³

Diakonins röstbärruppdrag handlar om att stå upp för människors rättigheter och värdighet. I dessa frågor vill pastoraten stödja individer i samverkan med samhället, snarare än att protestera och driva opinion. Vikten av att som kyrka vara en konstruktiv förebild på samhällsarenan understryks även i *Ett biskopsbrev om diakoni* där församlingar manas att lyssna till röster från människor som hamnat i marginalen och stödja dem att sätta ord på sin situation.¹¹⁴

Enligt biskoparna kan kyrkans diakoni också behöva ta ställning mot destruktiva och exploaterande sammanhang. Protesten ska vara ett av diakonins kännetecken.¹¹⁵ Detta syns mindre

¹¹⁰ Umeå pastorat 2016, s 11, se även Öppen gemenskaps hemsida <http://www.oppengemenskap.se/om-oss/>

¹¹¹ Information om hur biståndsarbetet organiserats i Linköping har hämtats från tidigare nämnda artikel av Anna Ramén, se not 95

¹¹² Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 2, 4

¹¹³ Umeå pastorat 2016, s 15

¹¹⁴ Biskopsmötet 2015, s 68

¹¹⁵ Biskopsmötet 2015, s 24, 67

i materialet - samhällskritik finns men följs sällan av konkreta förslag. Västerås diakonipastoral beskriver att en av diakonens uppgifter är att påtala fel och brister i samhället och stå upp för den enskilda individen.¹¹⁶ I Linköping pekars den relativa och absoluta fattigdomen i staden ut som ett område där strategiskt arbete med politisk/profetisk diakoni behövs, riktad både inåt mot kyrkan och mot samhället. Vad detta strategiska arbete ska bestå i och vad det syftar till beskrivs dock inte.¹¹⁷ Inget av pastoraten lägger förslag som handlar om att främja förmågan till röstbärande på en strategisk nivå och ”röja hinderbanan” för att underlätta för diakoner att agera profetiskt. Erik Lundström har i sin masteruppsats visat att det behövs stöd och en positiv ledning för att diakoner ska kunna fullgöra sitt profetiska uppdrag.¹¹⁸

Den diakonala inventering som gjordes i Umeå visade att församlingarna före det diakonstrategiska arbetet inte i någon större utsträckning arbetat med politisk/profetisk diakoni, eller med att motverka orättfärdiga strukturer i samhället. Den föreslagna organisationen med sju s k ”spår” för arbetet med personer i särskilt utsatta målgrupper är tänkt att stärka pastoratets kompetens och förmåga till sådana insatser.¹¹⁹ Vad det är i detta arbetssätt som ska leda till fler politisk/profetiska insatser beskrivs inte. Umeå är det enda pastorat i undersökningen som beskrivit insatser för klimat och hållbar utveckling som en del av strategisk diakoni.¹²⁰ I *Ett biskopsbrev om diakoni* beskrivs klimatkrisen som en av diakonins brännpunkter.¹²¹ Även *Ett biskopsbrev om klimatet* som kom 2014 kopplar klimatfrågan till diakoni och rättvisa i linje med ekumeniska dokument.¹²²

Enligt Kjell Nordstokke är diakonins arena den värld där lidande, fattigdom och orättvisor ständigt hotar människovärdet och skapar nya former av utanförskap.¹²³ Pastoratens möten med asylsökande och personer som saknar uppehållstillstånd kan ses som ett uttryck för detta förhållande. Stöd till flyktingar och migranter är inte automatiskt uttryck för politisk/profetisk protest men är tveklöst att ”stå på utsatta människors sida”, varför jag betraktar det som uttryck för röstbärande diakoni. De insatser som lyfts fram i dokumenten fokuserar på att stödja individer, inte förändra system, exempelvis en studiecirkelverksamhet i Västerås vilken vill ge EU-migranter språkkunskaper och en förbättrad livssituation.¹²⁴ Umeå nämner den ekonomiska utsattheten bland människor som saknar medborgarskap och föreslår att arbetet med flyktingar, EU-migranter och papperslösa ska bli ett eget ”spår” i det pastoratsgemensamma arbetet.¹²⁵ I Linköpings diakonipastoral beskrivs en förväntad ökning av personer som stannar kvar i Sverige efter

¹¹⁶ Västerås pastorat 2018, s 4

¹¹⁷ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 4

¹¹⁸ Lundström 2014, s 91

¹¹⁹ Umeå pastorat 2016, s 15 – 16

¹²⁰ Umeå pastorat 2016, s 2, 12

¹²¹ Biskopsmötet 2015, s 64

¹²² Biskopsmötet 2014b, s 75 - 77

¹²³ Nordstokke 2011, s 14

¹²⁴ Västerås pastorat 2018, s 9, 13

¹²⁵ Umeå pastorat 2016, s 8, 11

avslagsbeslut på asylansökan. Specialiserad juridisk rådgivning kopplat till uppehållstillstånd i asyl- och migrationsärenden erbjuds vid Diakonicentrums pastoratsgemensamma mottagning¹²⁶ som gissningsvis därför kan förvänta sig en ökning av antalet ärenden.

Sammanfattningsvis tolkas röstbärandimensionen av det diakonala arbetet i de tre pastoraten mer som stöd i det individuella fallet än kamp mot orättfärdiga strukturer. Teologiska argument, där sådana finns, hämtas från diakonlöften att stå på utsatta människors sida och människors lika värde. Pastoraten ser många utmaningar i det omgivande samhället, och beskriver vissa verksamheter som vill stärka egenmakt hos utsatta grupper och skapa förändring, men de konkreta förslagen är få. Inget av pastoraten adresserar strukturella hinder för politisk/profetisk närvaro i den offentliga debatten, exempelvis frågor om mandat för sådana aktioner, eller frågor om kompetens att hantera ett komplext medialandskap. En tänkbar förklaring kan vara en starkare betoning av samarbetsrollen i välfärden, vilken jag ska utveckla i nästa avsnitt.

2.4 Diakoni som välfärdsaktör

...[H]ur möter (vi) ett samhälle som ständigt förändras?¹²⁷

Av de tre rollerna som Välfärdsplattformen för Svenska kyrkan identifierat – påverkansaktör, samarbetspart eller utförare - är det framför allt rollen som samarbetspart med de offentliga aktörerna som de tre pastoraten vill utveckla.

Ett biskopsbrev om diakoni betonar vikten av att i diakoni arbeta utåtriktat i kontaktnät med samhällets olika arenor.¹²⁸ I Umeå var utgångsläget att endast en tiondel av pastoratets diakonala verksamheter bedrevs i samarbete med andra aktörer. Intervjuer visade att externa parter hade låg kunskap om Svenska kyrkan. Det massmediala bruset i ett sekulärt samhälle beskrevs som en förklaring, kyrkans egen organisation och sätt att kommunicera ansågs som en annan orsak. Genom pastoratsgemensamma ”spår” för särskilt utsatta målgrupper hoppas pastoratet kunna skapa arenor för dialog mellan kyrka och samhälle. Pastoratet ser också ett behov av att förbättra tillgängligheten genom tydliga telefon- och expeditionstider.¹²⁹

Även Västerås pastorat ser tillgänglighet och tydlighet som nyckelfaktorer. Genom att starta ett Diakonalt centrum vill pastoratet markera kyrkans närvaro, skapa gemensamma arbetssätt och bidra till att diakonin blir tydligare och mer konkret gestaltad i samhället. Samverkan med samhället ska enligt rapporten underlättas när arbetet leds av en specifik roll, en diakonistrateg.¹³⁰ Pastoratet har samverkan med ett stort antal organisationer, myndigheter och vårdgivare; t ex Läkarmissionen,

¹²⁶ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 5, bilaga 2 s 2

¹²⁷ Västerås pastorat 2018, s 14

¹²⁸ Biskopsmötet 2015, s 13, 36 - 38

¹²⁹ Umeå pastorat 2016, s 1, 14 - 16

¹³⁰ Västerås pastorat 2018, s 15 - 17

studieförbund, familjecentraler och Försäkringskassan.¹³¹ Frågan om extern kommunikation lyfts upp som strategisk, och en kommunikationsplan som säkerställer att diakoni kommuniceras på ett sätt som bidrar till att öka kunskapen om kyrkans roll och uppdrag föreslås tas fram. Genom detta vill pastoratet stärka bilden av diakoni vilket anses gynna både samarbeten och möjligheten till rekrytering.¹³²

Linköpings Domkyrkopastorat lyfter fram behovet av en gemensam diakonisyn som en förutsättning för att kommunicera diakoni på ett tydligt sätt gentemot samhället.¹³³ Pastoralen beskriver inte vilka externa samarbeten som finns i de enskilda församlingarna, men nämner de pastoratsövergripande uppdragen på sjukhuset, universitetet, och räddningstjänsten. Svårigheten att i dessa uppdrag hitta sin roll och att bygga relationer till organisationerna nämns som problem. Den marknadsanpassning av välfärdssamhället som pågått sedan 90-talet har enligt pastoralen medfört ökade förväntningar på civilsamhället att ha en aktiv roll i socialt arbete. I intervjuer lyfte diakoniarbetare upp att de blir kontaktade av vårdgivare som önskar avlastning i sitt arbete.¹³⁴ Bostadsbristen i Linköping i kombination med den nya bostättningslagen för nyanlända riskerar enligt diakonipastoralen att leda till ytterligare förvärring av bostadssegregationen i Linköping, en situation som pastoratet vill möta i samverkan med kommun och andra samhällsaktörer.¹³⁵ Konkreta förslag kring utveckling av samarbetet läggs inte.

Alla tre pastoraten betonar vikten av att kunna säkra det diakonala arbetets kvalitet, och att vara en tydlig part gentemot samhället. Enligt *Ett biskopsbrev om diakoni* ska diakoni alltid vara kontextuell. Eftersom nöden och behoven ständigt förändras måste kyrkans diakoni kontinuerligt utvecklas, och ha goda rutiner för förbättring och utvärdering.¹³⁶ I Linköping beskrivs vikten av att vara en lärande organisation. Det diakonala arbetets kvalitet och relevans bör kontinuerligt utvärderas, och att ta fram rutiner och metoder för detta är ett prioriterat mål.¹³⁷ Frågan om vad som egentligen bör följas upp, hur och för vem, problematiseras i Umeåpastoralen.¹³⁸ I Västerås betonas vikten av att målen för diakoni är förankrade i församlingsinstruktionen. En uppgift för diakonistrategen föreslås bli att driva ett målarbete i samråd med diakonkollegiet.¹³⁹

Västerås vill möta skillnader mellan bostadsområden genom samverkan, tydlighet och gemensamma riktlinjer, och erbjuda ”en likartad service till alla våra klienter” genom en centralt belägen mottagning i Diakonalt centrum.¹⁴⁰ Ordvalet, service och klienter, är intressant och skulle kunna tolkas som en svängning av synen på kyrkans diakoni i riktning mot ett mera

¹³¹ Västerås pastorat 2018, s 5 - 6

¹³² Västerås pastorat 2018, s 3

¹³³ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 1, 4

¹³⁴ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, bil 2 s 1 - 2

¹³⁵ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 3 - 4

¹³⁶ Biskopsmötet 2015, s 11, 70

¹³⁷ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 1, 4

¹³⁸ Umeå pastorat 2016, s 13 - 14

¹³⁹ Västerås pastorat 2018, s 15

¹⁴⁰ Västerås pastorat 2018, s 15, 7

myndighetsliknande arbetssätt. I metodmaterialet för arbetsmetoden Hela vägen framgår att personer ”skrivs in” i programmet vilket förändrar rollen från konfident till deltagare i ett program där ett dokumentationsverktyg används. En av vinsterna med arbetssättet beskrivs vara att diakonens professionella roll gentemot samhällets blir tydligare genom att tala samma språk som socialtjänsten.¹⁴¹

Närmandet till samhällets terminologi och ärendehantering medför risker såväl som möjligheter för diakoni. Charlotte Engel har visat, i en brukarstudie av diakonins konfidenter, att det är just olikheten mot myndigheternas arbetssätt som gjort skillnad för personer som söker diakoners hjälp.¹⁴² Ninna Edgardh argumenterar att diakoni genom att i alltför hög grad spela på samhällets villkor riskerar att tappa sin förankring i kyrkans liv. Hon refererar till civilsamhällesforskaren Filip Wijkström som varnar för risken att kyrkan springer välfärdsstatens ärenden och blir en välfärdsaktör bland alla andra. Samtidigt finns stora möjligheter för kyrkan att bidra till välfärden i kraft av sin värdegrund och sin kristna särart.¹⁴³ Metoden Hela Vägen i Västerås pastorat exemplifierar väl dessa risker genom sin betoning av likhet med och ”att tala samma språk som” myndigheter. Å andra sidan erbjuds deltagare i programmet stöd i form av en ledsagare, vilken ska hjälpa deltagaren till ett stärkt socialt kontaktnät med hjälp av församlingen som resurs. Här blir diakonins särart ett mervärde. Rollen som ledsagare ger fler möjligheten att bli tagna i anspråk i det diakonala medarbetarskapet.¹⁴⁴

Sammanfattningsvis vill de tre pastoraten stärka den strategiskt viktiga samarbetsrollen. I Umeå har strategiarbetet visat på en underutvecklad potential, och genom arbetet i ”spår” för särskilda målgrupper ska arbetet få en tydlig struktur. Västerås vill skapa professionaliserade praktiker och ett Diakonalt centrum som ska fungera som en tydlig knutpunkt.¹⁴⁵ Linköping kommenterar stora och komplexa samhällsproblem där kyrkan vill vara en part i samarbeten över gränserna. Svårigheten att kommunicera diakoni på ett tydligt sätt adresseras i alla pastoraten, tydligast i Västerås som vill ta fram en kommunikationsplan och analysera spridningsvägar för information.¹⁴⁶ Metoder för utvärdering och uppföljning ses som viktiga led i att stärka måluppfyllelse och säkra det diakonala arbetets kvalitet och relevans.

Dokumentet uttrycker inte på vilket sätt pastoraten reflekterat teologiskt kring samarbetsrollen eller varför den är så viktig. Motiven för samarbete tycks handla om att kyrkans diakoni vill framstå som en professionell kraft att räkna med och att integrera diakoni i ett större samhällsbygge där välfärden stundtals sviktar. Tecken på ”omsorgens utmattning” som finns i materialet återkommer jag till i avsnitt 2.7.

¹⁴¹ Löfqvist 2016, s 106

¹⁴² Christiansson och Engel 2017, s 19 - 20

¹⁴³ Edgardh 2019, s 152 - 157

¹⁴⁴ Västerås pastorat 2018, bil 2 s 4

¹⁴⁵ Västerås pastorat 2018, s 15, 17

¹⁴⁶ Västerås pastorat 2018, s 3

2.5 Diakoni som liturgisk gestaltning

Allt kyrkans arbete utgår från och knyts ihop genom gudstjänsten och dess gemenskap och där bör diakonatet bli tydligare. Aktiviteter: Göra diakonatet synligt i gudstjänsten och vara delaktig i församlingens gudstjänst/liv.¹⁴⁷

I en områdesbilaga till Diakonipastoralen för Västerås pastorat hittar jag de rader som citeras ovan; det enda som sägs om diakonins samband med liturgi i det kompletta textmaterialet. I övrigt lyser gudstjänstperspektivet med sin frånvaro vilket är ett mycket intressant resultat av min studie. Inget pastorat har lyft upp huvudgudstjänsten eller diakonins gestaltning i liturgin som en fråga av strategisk betydelse, trots uttryck i alla tre pastoraten för behovet av en gemensam reflektion kring diakonins teologiska innebörd.

Enligt Kyrkoordningen är diakoni och gudstjänst del av samma grundläggande uppgift, vilket enligt Edgardh förutsätter ett samband mellan gudstjänstens och diakonins dimensioner.¹⁴⁸ Enligt *Ett biskopsbrev om diakoni* ska ”[d]e döptas kallelse till diakoni och församlingens gemensamma diakonala tjänst... vara förankrad och synlig i gudstjänsten, något som inte minst sker genom att församlingens diakon är närvarande.”¹⁴⁹ Pastoraten beskriver ojämlika förhållanden, segregation och vikten av att diakoni ger röst åt orättvisor.¹⁵⁰ Gudstjänstens sändning ut i uppdraget att ”uppmuntra Guds folk till det som är gott”¹⁵¹ skulle kunna ha en bemyndigande funktion i det diakonala vardagsarbetet.

Att de tre pastoraten inte behandlar diakonins liturgiska dimension i sitt diakonala strategidokument är förstås inte liktydigt med att diakoni är osynlig i pastoratens gudstjänster. Den förklaring som ligger närmast till hands är att gudstjänstens utformning är en fråga för den lokala församlingen. Det kan också vara så att gestaltningen av diakoni i gudstjänsten har behandlats i något annat styrdokument. Det är dock tydligt att pastoraten i sin diakonipastoral, vilken beskriver inriktning och prioriterade mål för det diakonala uppdraget, inte har analyserat eller satt utvecklingsmål kopplade till uppdraget att gestalta diakoni liturgiskt, trots den tydliga skrivningen i *Ett biskopsbrev om diakoni*, och vad en sådan fördjupning skulle kunna bidra med. Enligt Kjell Nordstokke kan riter och gudstjänster ses som tillgångar i diakonalt utvecklingsarbete och dess delande av hopp kan stärka gemenskapen på avgörande sätt.¹⁵²

Genus- och maktperspektiv skulle kunna kasta ytterligare ljus över liturgins frånvaro i de diakonistrategiska texterna. Enligt Edgardh finns ett spänningsförhållande mellan diakoni och liturgi då gudstjänsten som centrum är glest befolkat, samtidigt som den av många efterfrågade diakonin på olika sätt konstrueras som periferi. Detta kan ses som ett uttryck för diakonins

¹⁴⁷ Västerås pastorat 2018, bil 3 s 10

¹⁴⁸ Edgardh 2008, s 58

¹⁴⁹ Biskopsmötet 2015, s 49 - 50

¹⁵⁰ Umeå pastorat 2016, s 1, Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 2, Västerås pastorat 2018, s 2

¹⁵¹ Från diakonens vagningslöften, Biskopsmötet 2014, s 33

¹⁵² Dietrich 2014, s 218 – 219

underordning där makten över liturgin traditionellt har tillhört prästämbetet. Edgardh problematiserar att diakoni utan liturgi skulle kunna bli en sekulariserande kraft i kyrkan då den kristna särarten helst ska tonas ned i externa samarbeten.¹⁵³ I en studie från 2004 visar Edgardh att diakoni i gudstjänsten ofta uppfattas som liktydigt med ”det diakonen gör”. Det förefaller svårt att konceptualisera djupare uttryck för vad som gestaltas. Edgardh menar att reflektionen behöver gå i båda riktningar, och både väga in den diakonala dimensionen i gudstjänsten, och den liturgiska dimensionen i diakoni.¹⁵⁴

William T Cavanaugh's argumentation om eukaristi som motkraft mot ekonomisering av människovärdet¹⁵⁵ erbjuder ett kraftfullt teologiskt verktyg för att möta samhällsförändringar av det slag som problematiseras på flera ställen i mitt källmaterial. Enligt Edgardh kan eukaristin tolkas som ett upptagande i en kropp som inte förstås binärt utifrån kön, och där omsorg är en angelägenhet för alla. Så kan både diakoni och gudstjänst gestalta Kristus som sakramentalt centrum i hela församlingens liv¹⁵⁶ och mobilisera dess krafter för förändring.¹⁵⁷

Sammanfattningsvis är det mycket intressant att gudstjänsten lyser med sin frånvaro i de diakonistrategiska dokumenten. Vissa delar av *Ett biskopsbrev om diakoni* har direkta motsvarigheter i de diakonistrategiska dokumenten men detta gäller inte biskopsbrevets utläggning om liturgins betydelse för diakoni. Det finns flera tänkbara orsaker; församlingarnas självstyre, tolkningen av liturgins diakonistrategiska funktion, eller diakonins och/eller diakoners mandat och ställning. Teologiska resurser finns att hämta i biskopsbreven och i teologisk litteratur, och det finns mycket att vinna för pastoraten om diakoni och liturgi analyseras tillsammans på strategisk nivå. Jag återkommer till dessa frågor i kapitel 3.

2.6 Diakonens roll och mandat

Vi ser en roll- och uppdragsförändring som både riktar sig inåt i organisationen och utåt i omgivande samhälle.¹⁵⁸

Diakonens roll – eller snarare multipla roller – framstår i materialet som svåra att renodla och avgränsa. Diakoner ska samtidigt vara kärleksfulla men professionella omsorgsgivare, nätverkare på samhällsarenan, bärare av profetisk protest och ledare som driver utveckling och möjliggör delaktighet. Att diakonen i sin person ska förena olika roller är inbyggt i uppdraget som det beskrivs i biskopsbreven. Enligt *Ett biskopsbrev om diakoni* ska diakoner vara ”barmhärtighetens tecken”, stå upp för rättvisa och delaktighet åt alla, och möjliggöra diakonala förhållningssätt i

¹⁵³ Edgardh 2019, s 155, 169 – 174, 251

¹⁵⁴ Edgardh 2008, s 62, 66

¹⁵⁵ Cavanaugh 2016, s 100 - 104, se även Edgardh 2019, s 247 - 251

¹⁵⁶ Edgardh 2019, s 250 - 260

¹⁵⁷ Dietrich 2014, s 219

¹⁵⁸ Västerås pastorat 2018, s 6

församlingarna. Diakonen ska ge röst åt utsatthet och arbeta för att synliggöra de osynliga och återställa deras värdighet.¹⁵⁹

Västeråspastoralen lyfter fram diakonens uppdrag att påtala brister i samhället och att stå upp för individen t ex genom att vara ett moraliskt stöd i kontakten med myndigheter. Diakonens roll i metoden Hela vägen beskrivs som att stå på utsatta människors sida, samordna stödinsatser och vara ett stöd för den som inte kan föra sin egen talan.¹⁶⁰ I Linköping beskrivs att diakonen ska se och förstå utsatthet, kunna leda, organisera och administrera det diakonala arbetet så att församlingen blir diakonal.¹⁶¹ Enligt Umeå pastorat ska Svenska kyrkans diakoni vara en professionell institution för sociala frågor, samtidigt som den också ska vara en rörelse som kan tillvarata människors engagemang. Diakonen måste kunna samverka med andra samhällsinstanser samt prioritera och avgränsa.¹⁶²

I rapporten *Diakonins strukturer* problematiserar Elisabeth Christiansson de höga förväntningar som finns på diakoner att kunna anpassa sitt arbete till mycket varierande behov, som kan vara både allmänmänskliga eller specialiserade. Den stora mångfalden av arbetsmetoder och modeller bidrar till okunskap om diakoners uppdrag och gör det svårt för ledningen att kunna matcha uppdragen med diakoner med relevant kompetens.¹⁶³ Diakonipastoralen för Västerås pastorat pekar mot en framtid då det blir ont om diakoner.¹⁶⁴ Umeå menar att kyrkan behöver fundera på hur den diakonala kompetensen bäst ska användas.¹⁶⁵ Församlingsherdarna i Linköpings Domkyrkopastorat lyfte i intervjuer fram diakonernas kompetens och en vilja att alla professioner i pastoratet ska få ”bästa möjliga spelrum”. I diakonipastoralen problematiseras dock att otydligheten kring diakonins terminologi påverkar diakonatets status och innebär en risk att det inte tas tillvara.¹⁶⁶ I Umeå visade intervjuer med samhällets aktörer att titeln diakon var dåligt känd: ”alla vet att titeln finns men få vet vad den innehåller.” Att hälften av pastoratets diakoner är socionomer var något som väckte förvåning hos respondenterna.¹⁶⁷

Diakoners arbetsbelastning och arbetsmiljö är en gemensam problemställning i dokumenten. Förändringar i den offentliga välfärden tillsammans med ett ökande antal människor som står utanför samhällets skyddsnät har inneburit svårare arbetsuppgifter. Jag tolkar det som tecken på det Ninna Edgardh kallar ”omsorgens utmattning”.¹⁶⁸ Linköpingspastoralen beskriver en situation där individer med psykisk ohälsa söker sig till kyrkan eftersom det blivit svårare att få hjälp någon annanstans, något som ställer stora krav på diakoners kompetens. Diakonerna som intervjuats i

¹⁵⁹ Biskopsmötet 2015, s 11, 42, 46, 49

¹⁶⁰ Västerås pastorat 2018, s 4 – 5, 15

¹⁶¹ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 1 samt bil 1 s 1

¹⁶² Umeå pastorat 2016, s 9, 15 - 16

¹⁶³ Engel och Christiansson 2017, s 42

¹⁶⁴ Västerås pastorat 2018, s 17

¹⁶⁵ Umeå pastorat 2016, s 15

¹⁶⁶ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, bil 1 s 2, bil 2 s 1

¹⁶⁷ Umeå pastorat 2016, s 3, 15

¹⁶⁸ Edgardh 2019, s 69 - 70

Linköping uttrycker att de har fullt upp med att ”släcka bränder”.¹⁶⁹ Umeå pastorat lyfter upp utmaningen av att ”omvärldens nöd och behov” som blivit akuta har påverkat det diakonstrategiska arbetet.¹⁷⁰ I Västerås pastorat ska pastoratsgemensamt arbete i Diakonalt centrum bli en lösning på ett ökande tryck från hjälpsökande, minska ensamarbete samt skapa tydlighet i riktlinjer och förhållningssätt.¹⁷¹

Alla tre pastoraten har reflekterat kring omvärldsfaktorer och lägger förslag som syftar till att stärka kapaciteten för diakonalt utvecklingsarbete. Dokumenten lyfter fram vikten av att skapa utrymme för omvärldsbevakning och att skapa strukturer och gemensamma arbetssätt, uppdrag som annars lätt drunknar i ett omfattande operativt arbete där behovet av olika insatser förefaller oändligt. Ansvar för att leda det pastoratsövergripande diakonala utvecklingsarbetet vill pastoraten bryta ut från löpande församlingsarbete och lägga på en specifik roll eller funktion. I Linköping har detta redan skett i och med tillkomsten av Linköpings Diakonicentrum. I artikeln ”Specialisering till församlingarnas tjänst” lyfter dess föreståndare Anna Ramén upp pastoratsorganisationens möjligheter när det gäller att skapa resurser för diakonalt utvecklingsarbete.¹⁷² I både Umeå och Västerås föreslås en pastoratsövergripande diakonstrategitjänst, på vilken detta ansvar ska ligga. Umeå problematiserar att diakonalt utvecklingsarbete tidigare inte har ansetts vara en del av det diakonala uppdraget i pastoratets församlingar. Sådana ansatser har varit upp till enskilda diakoner och genomförts sporadiskt istället för att bedrivas på ett systematiskt sätt.¹⁷³

Inget av pastoraten har explicit behandlat genusaspekter på diakonens uppdrag eller formulerat strategier för att bryta mönster av över- och underordning. Ninna Edgardh problematiserar diakonämbetets underordning och argumenterar att kyrkan bör göra upp med faktorer kopplade till diakoni och kön.¹⁷⁴ Ett uttryck för diakonämbetets lägre ställning är att diakoner som leder sällan har formella mandat trots ett omfattande ansvar. Bara c:a 40 församlingsdiakoner totalt i Svenska kyrkan har en arbetsledande befattning.¹⁷⁵ Strängnäs stift gjorde 2015 en kartläggning av diakoner i ledarfunktioner, där kyrkoherdar som intervjuats lyfter fram värdet av diakoner i ledningsgruppen.¹⁷⁶ I linje med Strängnässtudien föreslår Umeå pastorat att diakonstrategen ska ha plats i pastoratets ledningsgrupp. Umeå föreslår även att de sju ”spåren” för särskilda målgrupper ska ha varsin diakon som ansvarig, vilket jag tolkar som någon form av specialistbefattning. I Linköping har föreståndaren för Diakonicentrum plats i chefskollegiet. Hur Västerås pastorat resonerat kring detta framgår inte.

¹⁶⁹ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, bil 2 s 1

¹⁷⁰ Umeå pastorat 2016, s 2, 15

¹⁷¹ Västerås pastorat 2018, s 15

¹⁷² Ramén 2017, s 258, se även not 95

¹⁷³ Umeå pastorat 2016, s 15

¹⁷⁴ Edgardh 2019, s 188 - 189

¹⁷⁵ Svenska kyrkans lönestatistik <https://www.svenskakyrkan.se/arbetsgivare/lonestatistik-2018> läst 20190501

¹⁷⁶ Lounela 2016, s 90 - 91

Sammanfattningsvis överensstämmer beskrivningen av diakonens roll och mandat i de tre pastoraten med de komplexa förväntningar som uttrycks i biskopsbrevet, vilka problematiserats i Christianssons och Engels studie. Diakonens flerfaldiga roller - omsorgsgivare, röstbärare och ledare – är synliga i pastoratens texter. Inget av pastoraten problematiserar diakonämbetets underordning, däremot brist på samsyn kring diakoni och diakonens uppdrag samt frågor om arbetsbelastning. Västerås flaggar för en framtid där det blir ont om diakoner och föreslår att centralisera vissa funktioner för att undvika ensamarbete och säkra en god arbetsmiljö. För att stärka diakonalt utvecklingsarbete vill de tre pastoraten förlägga ansvaret för strategi och diakonal utveckling till pastoratsnivå, vilket tidigare skett i Linköping och nu föreslås ske i Umeå och Västerås genom tillskapande av strategibefattningar.

2.7 Avgränsningar av diakoniuppdraget

Det saknas nationella riktlinjer kring hur det diakonala uppdraget ska gestaltas i praktiken. Det ger en möjlighet att prägla diakonatet och diakoni så att det på bästa sätt gagnar församlingens kontext [---m]en det kan också leda till [---att---] det grundläggande uppdraget glappar[.]¹⁷⁷

I detta avsnitt vill jag synliggöra bristen på avgränsningar av diakoniuppdraget i pastoratens strategidokument. I dokumenten uttrycks ambitionen att arbeta mer professionaliserat med människor i utsatthet, föra ut diakonin på nya arenor, öka samverkan med lokalsamhället, öka det profetiska arbetet, att utveckla gemensamma arbetssätt, hitta rutiner för utvärdering och kvalitetssäkring, stärka det diakonala utvecklingsarbetet – ja, kort sagt att öka mängden kvalificerat diakonalt arbete. Däremot kan jag inte utläsa någon förstärkning av antalet medarbetare i det diakonala arbetet, med undantag av de i Umeå och Västerås föreslagna diakonistrategitjänsterna. Enkel matematik leder till frågan: ”Vad ska bort?” – en fråga som dock inte besvaras i dokumenten.

Umeå pastorat är det pastorat som tydligast adresserar resursfrågan. Även om det finns en bred uppslutning kring ambitionen att arbeta pastoratsgemensamt för särskilt utsatta målgrupper beskrivs att det finns en oro i församlingarna för att mista resurser lokalt.¹⁷⁸ Den diakonistrategiska processen i Umeå bedrevs tillsammans med strategin för ideellt arbete, och en lösning som föreslås på resursproblemet är att ge ideella ett större ansvar för s k gemenskapande verksamheter i de lokala församlingarna. Detta skulle frigöra diakoner att förstärka insatserna för särskilda målgrupper. Pastoralen ger inte några direktiv beträffande de gemenskapande verksamheterna eller till avgränsningar och prioriteringar av befintligt arbete. Processgruppen skriver: ”Nu är det upp till ledningskollegium och församlingsråd att gå före och fatta beslut som leder i den riktningen.”¹⁷⁹

¹⁷⁷ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, bil 1 s 2

¹⁷⁸ Umeå pastorat 2016, s 14

¹⁷⁹ Umeå pastorat 2016, s 12, 15

Västerås pastorat ser Diakonalt centrum som ett sätt att upprätthålla en god verksamhet trots en förmodad framtida brist på diakoner. Den nya diakonstrategitjänsten ska budgeteras centralt, men därutöver förväntas församlingarna bidra med vardera 25% diakontjänst (10 tim/vecka) för det pastoratsgemensamma arbetet.¹⁸⁰ I gengäld ska Diakonalt centrum enligt förslaget ha ansvar för ekonomiska bistånd, mat- och kläudutdelning mm som tidigare gjordes i varje församling. Att alla församlingar bidrar lika mycket till det gemensamma arbetet innebär sannolikt en utjämning mellan församlingarna, då arbetet med bistånd kan förmodas vara olika omfattande, baserat på de skillnader mellan bostadsområden som framgår av de områdesvisa bilagorna till pastoralen. Två diakontjänster ska enligt pastoralen avsättas för arbetet med metoden Hela vägen.¹⁸¹ Eftersom det inte står något om inrättande av nya tjänster är min slutsats att dessa ska tas från befintlig resursram. Diakonistrategen ska leda arbetet i Diakonalt centrum samt leda implementering av metoden Hela vägen i hela pastoratet. Strategen ska också ansvara för och samordna diakonalt utvecklingsarbete i pastoratet. Även om detta ser ut att kunna bli en omfattande uppgift för en person utmärker sig Västerås genom att de pastoratsgemensamma mål som satts upp är kostnadsberäknade. Så är inte fallet i de andra två pastoraten. I Västeråspastoralen finns dock inga direktiv för prioritering av det arbete som blir kvar på lokal nivå när resurser överförs till pastoratsgemensamma insatser.

I Linköping är Diakonicentrums funktion att vara motorn i det diakonala utvecklingsarbetet. Det operativa diakonala arbetet, även beträffande särskilt utsatta målgrupper, ligger helt i församlingarna med ett undantag; juridisk rådgivning i asyl- och migrationsärenden.¹⁸² Diakonipastoralen sätter agendan för hela pastoratet men inga personalresurser för att säkra genomförandet finns centralt - det är upp till varje församling att utifrån sina egna handlingsplaner skapa utrymme för att realisera målen. De områden som diakonipastoralen föreslår att prioritera, t ex barn/unga med psykisk ohälsa samt åtgärder för att minska segregation, behöver alltså landa i respektive församlings verksamhetsplaner. I pastoralen ges inga direktiv till prioritering, men det konstateras att: "[d]etta arbete kommer [--] kräva ett nytt sätt att tänka och arbeta diakoni. Det kan också komma att kräva prioriteringar vad gäller resursfördelning och ekonomi."¹⁸³

På var sitt sätt synliggör de tre styrdokumenterna dilemmat att diakonalt utvecklingsarbete förutom tid, kraft och kompetens kräver ett tydligt mandat. Att tillsätta specifika roller med specifika ansvar, som alla tre pastoraten valt att göra, är ett steg i möjliggörandet av ett diakonalt utvecklingsarbete, men för att genomföra pastoratsgemensamma åtgärder kommer det att krävas prioriteringar och nedskärningar i ambitionsnivån i församlingarna. På vilket sätt uttrycks inte, men det skulle t ex kunna handla om mötesplatser som tas bort, äldreboenden som besöks mera sällan eller längre väntetider för samtal i en lokal församling. Den svårighet som tycks inbyggd i den

¹⁸⁰ Västerås pastorat 2018, s 17 - 18

¹⁸¹ Västerås pastorat 2018, s 21

¹⁸² Ramen 2017, s 257, se även not 95

¹⁸³ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 1, 4

organisationsform som valts – att det diakonala utvecklingsarbetet styrs från en pastoratsövergripande enhet ledd av en diakonstrateg eller föreståndare, medan merparten av diakonerna har sin tjänst i en lokal församling med en församlingsherde som chef – adresseras inte. Utan ett tydligt mandat för diakonstrategen att disponera resurser i församlingarna finns risken att den diakonala strategin aldrig blir annat än en pappersprodukt.

I pastoratens dokument synliggörs en oerhörd mångfald och bredd vad gäller målgrupper och diakonala behov. I Linköpingspastoralen beskrivs att diakonins medarbetare i intervjuer har uttryckt att de känner sig ensamma och utsatta i det diakonala uppdraget och tycker det är svårt att räkna till.¹⁸⁴ I Lena Öfjälls artikel ”Gemensam diakoni i Umeå” problematiseras en ”negativ diakonal treenighet” där brist på initiativ från ledningen riskerar att utlämna diakoner till svåravgränsade uppdrag.¹⁸⁵ Diakonipastoralen för Västerås lyfter upp snabba samhällsförändringar som en särskild utmaning.¹⁸⁶ Det är i det konkreta arbetet med människor i utsatta livssituationer som prioriteringar och neddragningar blir synliga. Charlotte Engel problematiserar hur kvaliteten på det diakonala arbetet påverkas, när diakonens förmåga att bära människors livsberättelser och ångest slits ned av orimliga arbetsförhållanden.¹⁸⁷ Jag ser detta som ytterligare exempel på den samhällsutveckling som Ninna Edgardh kallar ”omsorgens utmattning”.¹⁸⁸

Ännu ett tecken på en sviktande välfärd som synliggörs i dokumenten är att församlingar blir kontaktade när samhället behöver avlastning.¹⁸⁹ Umeå pastorat gör en intressant jämförelse mellan samhällets syn på kyrkan som resurs, och kyrkans syn på de ideella:

När vi samtalat [med samhällsaktörer] om möjliga samarbeten med Svenska Kyrkan så är det ofta först ur perspektivet att kyrkan med sin verksamhet skulle kunna stödja deras egen verksamhet samtidigt som det skulle hjälpa de utsatta individerna. Ungefär på samma sätt som kyrkan fn ser på de ideella. Det har varit mycket intressant att se den parallellen.¹⁹⁰

Att ideella medarbetare och volontärer förväntas bli en del av svaret på den ökande diakonala arbetsbördan framstår som ett mönster i Västerås och Umeå. Linköping benämner behovet av en bredare bearbetning av diakonins uppdrag.

Sammanfattningsvis är svaret på min forskningsfråga om vilka avgränsningar och prioriteringar av det diakonala arbetet som uttrycks i materialet, att inga tydliga avgränsningar uttrycks i strategidokumentet. Omfattande arbete föreslås läggas till men inget tas bort. I biskopsbrev påtalas vikten av prioritering, utan vilken diakonimedarbetarna riskerar att slitas ned av behov som är större än förmågan.¹⁹¹ Det finns dock inte något stöd för en avgränsning av diakoniuppdraget att hämta

¹⁸⁴ Linköpings Domkyrkopastorat 2017, s 2

¹⁸⁵ Öfjäll 2017, s 76

¹⁸⁶ Västerås pastorat 2018, s 14

¹⁸⁷ Engel och Christiansson, 2017 s 21

¹⁸⁸ Edgardh 2019, s 69 – 70, 185 - 188

¹⁸⁹ Linköpings Domkyrkopastoral 2017, s 1, 2

¹⁹⁰ Umeå pastorat 2016, s 3

¹⁹¹ Biskopsmötet 2015, s 44

i biskopsbrevet. Det blir upp till varje församling i de tre pastoraten att omprioritera sitt diakonala arbete, och diakonstrategens mandat kommer att bli en nyckelfaktor för möjligheten att förverkliga de pastoratsgemensamma utvecklingsmålen.

3 Avslutning

3.1 Sammanfattning och slutsatser

I detta avsnitt sammanfattar jag resultatet av min studie och besvarar mina forskningsfrågor:

1. Vilka förståelser av diakonins och diakonens uppdrag uttrycks i diakonala strategier för tre av Svenska kyrkans storpastorat?
2. Vilka avgränsningar för diakonins och diakonens uppdrag uttrycks i de diakonala strategierna?

Min analys har skett utifrån en tematisk modell som vuxit fram i växelspel mellan källmaterialet, min förförståelse och diakoniteologisk litteratur. De teman som undersökts är diakoni som omsorg, röstbärare, välfärdsaktör och liturgisk gestaltning, diakonens uppdrag och avgränsning av diakoniuppdraget.

Källmaterialet har bestått av två diakonipastorater och en slutrapport från en diakonistrategisk processgrupp, framtagna i tre s k storpastorat: Umeå pastorat, Linköpings Domkyrkopastorat samt Västerås pastorat. Dokumenten har status som styrdokument i sina respektive pastorat och har tillkommit under åren 2015 – 2017. I Umeå och Västerås har utredningsuppdraget omfattat all diakoni och att ge förslag till organisation för det pastoratsgemensamma diakonala arbetet. I Linköping ingick inte organisationsfrågan i uppdraget eftersom ett pastoratsövergripande Diakonicentrum tillkommit ett par år tidigare efter en separat utredning. Strategidokumentet skiljer sig åt till form och innehåll. Det förekommer programmatiska uttryck om diakoni vilka har stora likheter med *Ett biskopsbrev om diakoni* till anda och ordval. Det gör det troligt att biskopsbrevet, som var nyutkommet vid tidpunkten för det diakonistrategiska arbetet, varit en influens till reflektionen kring det diakonala uppdraget.

Förståelsen av **diakoni som omsorg** förefaller vara starkt förankrad i pastoraten. Omsorgsperspektivet motiveras teologiskt, och pastoraten betonar allas lika värde och uppdraget att visa kärlek. Ofrivillig ensamhet och psykisk ohälsa är två samhällsproblem som lyfts fram. Utdelning av mat, kläder och ekonomiska bidrag föreslås centraliseras till pastoratsnivå i Västerås och Umeå medan Linköping tidigare beslutat att behålla ansvaret lokalt i församling. Diakonala verksamheter med s k ”gemenskapande” inriktning föreslås även i fortsättningen ligga i den lokala församlingens ansvarsområde, och i Umeå vill pastoratet stärka de ideellas roll i dessa verksamheter. Slutsatsen är att omsorgsperspektivet är levande i den diakonala självförståelsen i de tre pastoraten och att det förefaller ge diakoni dess identitet.

Vad gäller synen på **diakoni som röstbärare** visar de diakonistrategiska dokumenten på samhällsutmaningar som är oerhört omfattande. Två av pastoraten använder sig av retorik hämtad från biskopsbrevet och diakonens vigningslöften om att ”stå på utsatta människors sida”, och alla tre problematiserar ojämlikheter som leder till utanförskap. Det uttrycks värderingar att

politisk/profetisk diakoni är önskvärt och bör stärkas, men få konkreta förslag läggs. Rätt i det individuella fallet betonas mer än kamp mot orättfärdiga strukturer. Ansvar för att driva rättighetsfrågor förläggs i den pastoratsgemensamma diakoniorganisationen. Linköpings Domkyrkopastorat vill agera politisk/profetiskt mot en ökande relativ och absolut fattigdom men beskriver inte hur. Umeå pastorat beskriver insatser för klimat och hållbar utveckling som en del av strategin för diakoni.

I relation till välfärdsutmaningar i det omgivande samhället beskriver sig pastoraten mer som en samarbetspart än en samhällskritiker. Jag frågar mig om jag ser en betydelseglidning i uttolknningen av diakoni, en tendens som i så fall bör undersökas närmare. **Diakoni som välfärdsaktör** och särskilt samarbetsrollen ser de tre pastoraten som strategiskt viktig och vill utveckla. Kyrkan vill vara en del av lösningen på komplexa samhällsproblem. Frågor om tillgänglighet och tydlighet uppfattas som centrala. Svårigheten att kommunicera diakoni på ett tydligt sätt adresseras i alla pastoraten, tydligast i Västerås. Metoder för utvärdering och uppföljning ses som ett led i att stärka måluppfyllelse och säkra det diakonala arbetets professionalitet. Pastoraten uttrycker en önskan att göra diakoni mera känd, att hitta kanaler för att ”nä ut” till samhällets aktörer med information om hur kyrkan kan bidra. Frågan är, med vad och varför? Även om pastoratens diakoni förmodligen drivs av en vilja att vara en kraft i samhället på det godas sida, framstår inget egentligt motiv för att ingå fler samarbeten med samhället, och dokumenten uttrycker inte på vilket sätt pastoraten reflekterat teologiskt kring detta. Med spretiga och oklara förväntningar på diakoni och hög arbetsbelastning för diakoner är det inte självklart för mig varför pastoraten önskar ta på sig ännu mer arbete. Är det uttryck för synen på diakoni som livboj för en kyrka i kris som Edgardh skriver om?

Diakoni som liturgisk gestaltning behandlas knappt alls i de diakonistrategiska dokumenten. Det framgår inte heller om diakonins koppling till gudstjänstlivet i pastoraten behandlas i något annat styrdokument. Här finns en tydlig avvikelse mellan de tre pastoratens strategidokument och den diakoniförståelse som uttrycks i *Ett biskopsbrev om diakoni* som betonar kopplingen mellan diakoni och gudstjänst som en viktig del av det diakonala uppdraget.

Västerås pastorat nämner inte behov av teologisk bearbetning kring diakoniuppdraget, och den liturgiska aspekten nämns i förbigående i en bilaga utan att behandlas vidare. I Linköping och Umeå uttrycks att en gemensam reflektion kring synen på diakoni behövs, men den liturgiska dimensionen nämns över huvud taget inte.

Edgardh och Nordstokke betonar liturgiins strategiska betydelse för diakonins och diakonatets förankring. Cavanaugh pekar mot eukaristin som livstolkande praktik och teologisk moteld mot flera av de samhällsproblem som återspeglas i källmaterialet. Den vikt som betydande teologer, tillsammans med Svenska kyrkans biskopar, fäster vid relationen mellan liturgi och diakoni gör det rimligt att anta, att pastorat som vill utveckla diakoni på en strategisk nivå även behöver inkludera teologisk bearbetning av diakonins liturgiska gestaltning.

Frånvaron av mål och förslag kopplat till diakonins liturgiska funktion behöver dock inte betyda att pastoraten inte uppfattar den liturgiska gestaltningen av diakoni som strategiskt viktig. Det skulle lika gärna kunna vara ett uttryck för att gudstjänstlivets utformning är en församlingsfråga och att frågan om diakoni och liturgi därmed var svår att införliva i ett pastoratsövergripande utredningsuppdrag. En annan tänkbar förklaring utifrån Ninna Edgardhs forskning om omsorgens och diakonins underordning är, att en utredning om diakoni, ledd av diakoner, inte tillåtit trampa in på teologins och liturgins område. Mer undersökning behövs för att förklara den liturgiska aspektens frånvaro i strategidokumentet. Dokumentet starka fokus på diakoni som professionaliserad praktik, med gemensamma riktlinjer för handläggning, metoder för utvärdering, att tala samma språk som myndigheter, i kombination med den svaga förankring till gudstjänstlivet som strategierna förmedlar, skulle kunna tyda på en utveckling mot en mer sekulariserad diakoni. Jag har inga belegg för detta men frågan kan dock ställas.

Beskrivningen av **diakonens roll och mandat** i de tre pastoraten speglar förväntningar som uttrycks i biskopsbrevet, att diakonen samtidigt ska fungera i flera olika roller t ex professionell omsorgsgivare, ”tecken”, röstbärare och ledare, förväntningar som delvis är motstridiga vilket problematiserats av Engel och Christiansson. I Linköpingspastoralen problematiseras diakonins luddiga terminologi som en faktor som kan leda till att diakonämbetet inte tas tillvara. Diakoners arbetsbelastning och arbetsmiljö är en gemensam problemställning i dokumentet. Västerås flaggar för en framtid där det blir ont om diakoner och föreslår att centralisera vissa funktioner för att undvika ensamarbete och säkra en god arbetsmiljö. Frågor om kompetensförsörjning adresseras i övrigt inte i dokumentet. Alla pastoraten förespråkar pastoratsgemensamma funktioner där ansvar för strategi och diakonal utveckling läggs på särskilda befattningar. Umeå och Västerås väljer båda att kalla denna befattning diakonistrateg. I Umeå föreslås att ansvarig för diakonal utveckling ges plats i ledningsgruppen. Vilket mandat en sådan roll kan komma att få är oklart men skulle kunna innebära karriärtjänster för diakoner vilket vore värdefullt för att motverka diakonämbetets underordning och låga status. Frågan om mandat ser jag som avgörande för möjligheten att säkra resurser för det diakonala utvecklingsarbetet och föra det i mål.

Avgränsningar av diakoniuppdraget är en fråga som utelämnats i strategidokumentet. I dokumentens beskrivning av roller och förväntningar på diakoni och diakoner framträder en mycket omfattande uppdragsbeskrivning. Pastoraten problematiserar konsekvenser av en sviktande välfärd i det omgivande samhället, men adresserar inte risken för utmattning av den egna förmågan eller behoven av prioritering eller avgränsning av det diakonala uppdraget. Omfattande arbete föreslås läggas till, men inget tas bort. Dokumentet uttrycker inte heller någon förväntan eller krav på betydande resursförstärkningar som förutsättning för att nå de mål som sätts upp. Umeå sätter sitt hopp till ideella medarbetare.

Jag ser bristen på avgränsning av diakoniuppdraget i dokumentet som en konsekvens av den allomfattande syn på diakoni som bland annat kommer till uttryck genom *Ett biskopsbrev om*

diakoni och andra teologiskt normerande dokument. Resultatet skulle kunna förstås som uttryck för osynliggörande och underordnande av omsorgens praktiker i kyrkor som visats av Edgardh. Sammantaget tyder frånvaron av avgränsningar i dokumenten på risken att prioritering kommer ske lokalt utifrån varje diakons eller församlingsherdes gottfinnande vilket försämrar möjligheten att realisera pastoratsövergripande mål. Jag ser en risk för ”diakonala syndrom” som Charlotte Engel kallar det när strukturella dilemman drabbar enskilda medarbetare som skuld eller utmattning.

I min studie har jag visat att tre diakoniförståelser lever samtidigt i de tre undersökta pastoraten, diakoni som omsorg, röstbärare och välfärdsaktör. Jag har visat att stora pastorat innebär möjligheter för diakonalt nytänkande genom att organisera diakoni på nya sätt, med specialiserade roller som ges ansvar för att driva utvecklingsarbete. Jag har visat att de tre undersökta pastoraten i första hand vill utveckla en samarbetsroll gentemot välfärdssamhället. Pastoraten vill utveckla diakoni som professionell praktik genom gemensamma riktlinjer, metodutveckling och kvalitetssäkring av det diakonala arbetet. En tendens i materialet är att det gemenskapande diakonala arbetet i framtiden i högre grad kommer bäras av ideella medarbetare. Den liturgiska gestaltningen av diakoni har inte i något av pastoraten behandlats som en del av strategin för diakoni vilket innebär att möjligheter till en djupare förankring av diakoni som teologisk praktik inte tas tillvara. Avgränsningar och prioriteringar av pastoratens diakonala verksamhetsfält har inte lyfts till den strategiska nivån trots att omfattande arbete föreslås läggas till. Innebörden av detta är att pastoratsgemensamma mål kan bli svåra att realisera eller att de i förlängningen riskerar att utmatta en redan ansträngd diakoni.

3.2 Utvärdering av källor och metod

Målet med detta arbete har varit att vinna kunskap om vilken syn på diakoni och diakonat som uttrycks i styrdokument om diakoni i s k storpastorat i Svenska kyrkan. Syftet är snarlikt Elisabeth Christianssons och Helena Inghammars studie från 2013 där församlingsinstruktioner undersöktes. Inghammars och Christianssons studie visade på svårigheter att dra några slutsatser utifrån församlingsinstruktionerna då de uttryckte vitt skilda syner på diakoni.¹⁹² Sedan deras studie gjordes, har Svenska kyrkans organisation förändrats, det har kommit ett biskopsbrev om diakoni och det har drivits projekt och tagits fram publikationer med koppling till diakoni och välfärd på nationell nivå i Svenska kyrkan.

Det är möjligt att en studie av församlingsinstruktioner skulle ge ett annat resultat idag beroende på ovan nämnda faktorer, men min studie visar att diakonipastorater, i de fall det finns en sådan, är ett alternativ som fungerar väl som källmaterial för en analys av förståelser av diakoni och

¹⁹² Christiansson och Inghammar 2013, s 171

diakoniat. Dokumenten är tillräckligt omfattande och har tillräcklig koppling till den konkreta diakonala verkligheten, samtidigt som de har officiell status.

Metoden att ställa frågor mot materialet och gruppera dem enligt en tematisk analysmodell har fungerat väl. Analysmodellen skulle kunna förfinas och utvecklas i liknande studier.

3.3 Slutord med förslag till fortsatt forskning

Jag hoppas att min studie i någon mån har kunnat bidra till ett fortsatt samtal om diakoni genom att lyfta fram strategier för diakoni i tre av de nybildade storpastoraten. Att det över huvud taget skrivits strategidokument för diakoni så att detta kan studeras, är ett välkommet steg på vägen mot att synliggöra och stärka diakonins dimension av den grundläggande uppgiften.

Det behövs fortsatt forskning av hur organisationsförändringen 2014 påverkat förutsättningarna för diakoni i Svenska kyrkan, t ex följa upp vilken roll s k storpastorat väljer att ta gentemot välfärdsutmaningar och i vilken utsträckning ”omsorgens utmattning” slår igenom i Svenska kyrkans diakoni. Att följa upp genomförandet av några av de förslag som lämnats i strategidokumentet, exempelvis hur diakonistrategers roll fortsättningsvis bemannas och utvecklas, eller effekten av metoden Hela vägen, kunde likaså vara intressant.

I mötet mellan mitt material och Nordstokkes tes om riten som resurs i utvecklingsarbete¹⁹³ uppstår frågor som inte kan besvaras inom ramen för detta arbete. Jag föreslår därför en djupare undersökning av förhållandet mellan diakonal utveckling och diakoni som liturgisk gestaltning i de stora pastoraten. Jag föreslår också mer forskning kring underordning av diakoni och diakonat. En jämförande studie av diakoni och diakoners ställning kontra andra yrkeskategorier, t ex kyrkomusiker och församlingspedagoger, kunde vara intressant för att besvara frågor om genus och makt i Svenska kyrkan och andra trossamfund.

Avslutningsvis är det min förhoppning att forskningssamtalet om diakoni ska fortsätta och fördjupas, och att stora pastorat ska fortsätta att formulera mål och teologi för diakoni på en strategisk nivå.

¹⁹³ Dietrich 2014, s 218 – 219

Litteraturförteckning och källor

Källmaterial

Linköpings Domkyrkopastorat: *Diakonipastoral Linköpings Domkyrkopastorat* 2017

Diarie-nr P-2019-152

Umeå pastorat: *Processgruppens förslag till strategi för diakoni, Svenska kyrkan i Umeå* 2016.

Kan laddas ned från <http://www.diakoni.nu/wp-content/uploads/2013/12/slutrapport-strategi-f%C3%B6r-diakoni-juni-2016.pdf>

Västerås pastorat: *Diakonipastoral Västerås pastorat* 2018 Diarie-nr P-2019-65

Litteraturförteckning

Bibelkommissionen 2000: *Bibel 2000*

Biskopsmötet, 2014a: *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Biskopsmötet 2014b: *Ett biskopsbrev om klimatet*. Uppsala: Svenska kyrkan

Biskopsmötet 2015: *Ett biskopsbrev om diakoni*. Uppsala: Svenska kyrkan

Blennberger Erik & Hansson, Mats J (red). *Diakoni - tolkning historik praktik*. Stockholm: Verbum, 2008

Bäckström, Anders (red), *Välfärdsinsatser på religiös grund – förväntningar och problem*. Stockholm: Verbum 2014

Bäckström, Anders & Grace Davie, med Ninna Edgardh & Per Pettersson (red.), *Welfare and Religion in 21st Century Europe: Volume 1. Configuring the Connections*. Aldershot: Ashgate 2010

Bäckström, Anders, Grace Davie, Ninna Edgardh & Per Pettersson (red.), *Welfare and Religion in 21st Century Europe: Volume 2. Gendered, Religious and Social Change*. Aldershot: Ashgate 2011.

Cavanaugh, William T. *Som om allting förvandlats. Ekologi, ekonomi och eukaristi*. Tro och liv skriftserie nr 4, Örebro: Marcus förlag 2016

Christiansson, Elisabeth & Engel, Charlotte: *Diakonins strukturer. En presentation av tre empiriska studier av den församlingsdiakonala verksamheten i Stockholms stift 2016/2017* Stockholm: Svenska kyrkan, 2017. Kan laddas ned från

<http://www.divaportal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1202339&dswid=1609>

Christiansson, Elisabeth & Inghammar, Helena: *Diaconia – Recent changes in the Church of Sweden*. Diakonia Journal for the study of Christian social practice vol 4 s 159 - 171 Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co 2013

Collins, John N. *Diakonia studies. Critical issues in ministry*. New York: Oxford university press 2014

- Diakoni i kontext. Förvandling, försoning, bemyndigande*, Lutherska världsförbundet 2015 Kan laddas ned från <http://www.diakoni.nu/wpcontent/uploads/2015/10/Diakoni-i-kontext-Lutherska-v%C3%A4rldsf%C3%B6rbundet2009.pdf>
- Dietrich, Stefanie, Jørgensen Knud, Karsrud Korslien, Kari, Nordstokke, Kjell (red). *Diakonia as Christian social practice*. Eugene: Wipf & Stock 2014
- Dietrich, Stefanie, Jørgensen Knud, Karsrud Korslien, Kari, Nordstokke, Kjell (red). *Diakonia in a gender perspective*. Eugene: Wipf & Stock 2016
- Duedal Poul och Hviid Jacobsen Michael: *Introduktion til dokument analyse* Odense: Syddansk universitetsforlag 2010
- Edgardh Beckman, Ninna: "Rum för sårbarhet? Om det trassliga förhållandet mellan diakoni och liturgi" i Birgersson, Ingemar (red): *Gud är mitt ibland oss. Rapport från Gudstjänstsymposium i Göteborg 6 - 10 september 2007*. Göteborgs stifts skriftserie 2008:1
- Edgardh, Ninna: "Diakoni och gudstjänst – en relation med förhinder" i Hjalmarsson, Elisabeth (red): *Nya möjligheter. Svenska kyrkans sociala roll i 2000-talets Sverige* Uppsala: Svenska kyrkan 2009
- Edgardh, Ninna: *Mer än handling – diakoniforskning ger kyrkan större tyngd*, Svensk kyrkotidning, vol. 5094. nr. 2018/3, s 80 - 83
- Edgardh, Ninna: *Diakonins kyrka. Teologi, kön och omsorgens utmattning*. Stockholm: Verbum 2019
- Engel, Charlotte: "Diakoni – för vilka och varför? Ett kyrkans dilemma" i Blennberger Erik & Hansson, Mats J (red). *Diakoni - tolkning historik praktik*. Stockholm: Verbum, 2008
- Hellqvist, Kristina och Sandberg, Andreas: *En tid av möten. Arbetet med asylsökande och nyanlända I Svenska kyrkans församlingar 2015 - 2016*. Svenska kyrkan utan år
- Hollmer, Miriam, *Hinder för diakonal utveckling i församling*. Svensk kyrkotidning 2018/9 s 270 - 272
- Kyrkokansliet 2013a: *Att färdas väl - hur Svenska kyrkan kan navigera i välfärden*. Uppsala: Svenska kyrkan SKU 2013:3
- Kyrkokansliet 2013b: *Enklare struktur för Svenska kyrkan*. Uppsala 2013. Kan laddas ned från <https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=767798>
- Kyrkokansliet 2013c, Svenska kyrkan: *Svenska kyrkans roll och uppgift i den svenska välfärden – en plattform*. Uppsala: Svenska kyrkan 2013 FAQ kan laddas ned från <https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=793431>
- Kyrkoordningen Uppsala: Svenska kyrkan 2019. Kan laddas ned från <https://www.svenskakyrkan.se/filer/KO%201%20jan%202019.pdf>
- Latvus, Kari: *Diaconia as care for the poor? Critical perspectives on the Development of Caritative Diakonia*. Kirkon tutkimuskekuksen verkkojulkaisuja 53. Grano Oy Kuopio 2017

- Linde, Stig: *Välfärd och kyrka. Underlag för reflektion*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsenhet 2016. Kan laddas ned från http://www.diakoni.nu/wp-content/uploads/2015/10/V%C3%A4lf%C3%A4rd_och_kyrka_rapport-Linde-2016.pdf
- Linde, Stig & Elisabeth Christiansson, *Forskning om diakoni - en litteraturöversikt*. Kan laddas ned från <http://www.diakoni.nu/wp-content/uploads/2013/12/Forsknings%C3%B6versikt-2014-Christiansson-Linde.pdf>
- Linde, Stig & Jonas Idestrom, 2017, *Det här är någonting vi måste göra. Ett teologiskt aktionsforskningsprojekt med Svenska kyrkan i Mölndal*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsenhet.
- Lounela, Birgitta: *Diakoner i ledningsfunktion – en ökande trend*. Svensk kyrkotidning vol 5069 2016/3 s 90 - 91
- Lundström, Erik, *Kyrkans visselblåsare! Diakoners syn på profetiskdiakoni och vad de behöver för att stå på de förtrycktas sida*. Masteruppsats. Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala Universitet 2014.
- Löfqvist, Ann: *Diakonal metodutveckling i Västerås*. Svensk kyrkotidning vol 5069, 2016/3 s 103 - 107
- Mann, Curt-Olof, Einarsson, Torbjörn och Wijkström, Filip: *Västerås stift i omförhandlingen av det svenska välfärdskontraktet Analys av ESF-projektet Aktör för Välfärd åren 2012–2014* European Civil Society Press Stockholm 2014 Kan laddas ned från <https://www.hhs.se/contentassets/12a0e35c8bb6466db6fff8f7e782af2b/vasteras-stift-i-omforhandlingen-mann-einarsson-och-wijkstrom.pdf>
- Nordstokke, Kjell: *Liberating diakonia*. Trondheim: Tapir akademisk forlag 2011
- Ramén, Anna: *Specialisering till församlingarnas tjänst*. Svensk kyrkotidning vol 2017/9 s 257 - 258
- Rienecker Lotte och Stray Jørgensen Peter: *Att skriva en bra uppsats* Stockholm Samfundslitteratur och Liber AB 2014
- Svenska kyrkans lönestatistik <https://www.svenskakyrkan.se/arbetsgivare/lonestatistik-2018>
Vägledning för diakoni i Svenska kyrkan 2018. Kan laddas ned från <https://internwww.svenskakyrkan.se/Diakoni/vagledning-for-diakoni-i-svenskakyrkan>.
- Öfjäll, LenaMari: *Gemensam diakoni i Umeå*. Svensk kyrkotidning vol 5082, 2017/3, s 71 - 77

Bilaga 1: Frågeguide

Nr	Rubrik	Nr	Delfråga
0	Dokumentets syfte och tillkomst	0a	Vad är dokumentets syfte?
		0b	När är dokumentet författat, i relation till den förändrade pastoratsorganisationen?
1	Förståelser av diakoni och diakonat	1a	Hur beskrivs/definieras diakoni i textmaterialet?
		1b	Vilka teologier eller bibelreferenser nämns?
		1c	Vilken syn på diakonen som ledare syns i materialet?
		1d	Vilka uttryck för diakoni som omsorg eller delad sårbarhet finns i textmaterialet?
		1e	Vilka uttryck för diakoni som röstbärare/advocacy/empowerment finns i textmaterialet?
		1f	Hur hänger diakoni samman med liturgi enligt texterna?
		1g	Hur bedöms vikten av professionalitet och spetskompetens hos diakoner?
		1h	På vilket sätt adresseras frågor om makt och genus kopplat till diakoni och diakonat?
		1i	Vilka delar av det diakonala uppdraget, och vilka av diakonens roller, som de formulerats i diakonens vigningslöften, kommer <u>inte</u> till uttryck i materialet?
		1j	Vad övrigt sägs om diakonens uppdrag och om förståelse av diakoni?
2	Huvuddragen i pastoratens diakonala strategier	2a	Hur beskrivs utgångsläget? Problem och motiv till förändring?
		2b	Vilka är de övergripande målen?
		2c	Vad ville man åstadkomma?
		2d	Vad är huvuddragen i den föreslagna strategin?
		2e	Vad vill/e man starta, utveckla, sprida eller förbättra?
		2f	Vilka resurser behövs och hur har dessa tillskapats?
		2g	Vilka specifika metoder eller kompetenser nämns i materialet?
		2h	Vilka prioriteringar och vägval har gjorts? Har något tagits bort?
3	Svårigheter, motsättningar, dilemman	3a	Vilka svårigheter, motsättningar eller dilemman för det diakonala arbetet uttrycks i materialet?
		3b	Hur besvarar strategin dessa svårigheter, motsättningar eller dilemman?

4	Omvärlds- eller samhällsproblem	4a	Vilka välfärds- eller samhällsproblem beskrivs i materialet?
		4b	Vilka omvärldsanalyser har legat till grund för strategin?
		4c	Vilken position vill man att kyrkans diakoni ska ha i relation till de omvärldsfaktorer och -problem som nämns?
		4d	Vilka uttryck för nätverkande och aktörskap på samhällsarenan syns i materialet?
5	Organisation för diakoni i pastoratet	5a	Hur ska det operativa diakonala arbetet på pastoratsnivå organiseras och ledas?
		5b	Hur uttrycks vilken påverkan organisationsförändringen med större pastorat har haft på det diakonala arbetet?
6	Diakonins målgrupper	6a	Vilka är diakonins målgrupper enligt materialet?
		6b	Hur fördelas balansen mellan gemenskapande aktiviteter och arbete med särskilt utsatta målgrupper?
		6c	Hur ska arbetet med särskilt utsatta målgrupper bedrivas?
7	Processen för att ta fram en strategi	7a	Vem har lett arbetet med att ta fram en diakonipastoral/strategi
		7b	Vilken processmetod har använts?
		7c	Vilka roller/grupper har varit delaktiga?
		7d	I vilken utsträckning har man hämtat inspiration, processtöd och dragit erfarenhet från andra pastorats diakonala utvecklingsarbete, från stift eller nationell nivå?
		7e	Vilken roll har kyrkoråd och förtroendevalda haft i utvecklingsarbetet?
		7f	På vilket sätt har arbetslagen utanför processgruppen bidragit i utvecklingsarbetet?
		7g	På vilket sätt har ideella medarbetare bidragit i utvecklingsarbetet?
		7h	Hur har resultatet förankrats?
		7i	Hur ska strategin implementeras?
8	Bidrag till andra	8a	Vilket bidrag ger texten till kunskap om och utveckling av diakoni i Svenska kyrkan?
9	Nya frågor som väcks av materialet	9a	vilka icke-materiella tillgångar kan fungera som resurser i det diakonala utvecklingsarbetet?
		9b	Vilka uttryck finns för omsorgens utmattning i texten?
		9c	Vilka arbetsmiljörelaterade frågor eller problem kopplade till diakoni eller diakonens uppdrag uttrycks i materialet?
		9d	Är det något jag inte förstår, eller undrar över i materialet?